

Stavovi studenata i studentica pomagačkog profesionalnog usmjerenja o pravima lezbijki i gej muškaraca

---

Tomiša, Erna

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:551008>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-20**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI

Erna Tomiša

**STAVOVI STUDENATA I STUDENTICA
POMAGAČKOG PROFESIONALNOG
USMJERENJA O PRAVIMA LEZBIJKI I
GEJ MUŠKARACA**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2019.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
ODSJEK ZA PSIHOLOGIJU

ERNA TOMIŠA

**STAVOVI STUDENATA I STUDENTICA
POMAGAČKOG PROFESIONALNOG
USMJERENJA O PRAVIMA LEZBIJKI I
GEJ MUŠKARACA**

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: prof. dr. sc. Renata Franc

Zagreb, 2019.

Posvećujem ovaj rad svim osobama koje ne odustaju i svaki se dan hrabro i snažno bore za sebe, zajednicu i one koje to same, za sad, ne mogu.

Zahvaljujem se svojoj mentorici, prof. dr. sc. Renati Franc, što me odlučila mentorirati i podržala me u pisanju ovog rada. Hvala joj na stručnosti, smjernicama i vremenu kojeg mi je posvetila. Zahvaljujem se profesoricama doc. dr. sc. Zrinki Greblo Jurakić i doc. dr. sc. Ines Sučić što su prepoznale moj trud i doprinijele kvaliteti ovog rada. Zahvaljujem se doc. dr. sc. Marini Štambuk što mi je objeručke pomogla u osmišljavanju i provedbi ovog istraživanja. Posebno joj hvala na energiji koju je uložila i ulaže u stvaranje boljeg i pravednijeg okruženja za svoje studente i studentice. Zahvaljujem se svim profesoricama i profesorima koji su me naučili da kritički razmišljam, propitujem, bunim se pred nepravdom i ne bojim se založiti za ono u što vjerujem. Hvala im što su nesebično dijelili svoja znanja i iskustva, što su nas poštovali, poticali i motivirali.

Posebno se zahvaljujem svojim roditeljima, Magdaleni i Zoranu, i ostatku obitelji što su oduvijek vjerovali u mene i moje izbore, omogućili mi da idem svojim, željenim putem i podržavali me na svakom koraku, i naprijed i nazad. Hvala mojim prijateljima i prijateljicama koje su taj put činile radosnim i lakšim. Hvala Luki i Moniki na nepresušnom razumijevanju, strpljenju i prihvaćanju.

Stavovi studenata i studentica pomagačkog profesionalnog usmjerenja o pravima lezbijki i gej muškaraca

Sažetak

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati u kojoj mjeri studenti i studentice pomagačkog profesionalnog usmjerenja podržavaju prava lezbijki i gej muškaraca te utvrditi odrednice (ne)podržavanja tih prava. Uzorak je činilo 676 studentica i studenata koji su upitnik ispunili u sklopu redovne nastave. Upitnik se sastojao od pitanja o socio-demografskim karakteristikama, Skale podržavanja prava gej muškaraca i lezbijki, Skale moderne homonegativnosti, Kratke verzije skale desničarske autoritarnosti, Skale orijentacije socijalnoj dominaciji, Kratke ljestvice religioznosti te pitanja o brojnosti kontakata s lezbijkama i gej muškarcima. Rezultati su pokazali kako studenti/ce umjereno podržavaju prava gej muškaraca i lezbijki. Studentice značajno više podržavaju prava od studenata, dok nema razlike u podržavanju prava lezbijki naspram prava gej muškaraca. Što osobe imaju manje homonegativne stavove, što su manje orijentirane grupno baziranoj dominaciji, protivljenju jednakosti i desničarskoj autoritarnosti, manje religiozne, lijevije političke orijentacije i imaju brojnije kontakte s lezbijkama i gej muškarcima, to će više podržavati njihova prava. Rezultati hijerarhijske regresijske analize pokazali su kako se podržavanje prava lezbijki najbolje može objasniti na temelju moderne homonegativnosti, desničarske autoritarnosti, protivljenja jednakosti i grupno bazirane dominacije, a podržavanje prava gej muškaraca na temelju moderne homonegativnosti, desničarske autoritarnosti, političke orijentacije, brojnosti kontakata te značajno, ali slabo, na temelju grupno bazirane dominacije i protivljenja jednakosti. Budući da je podržavanje prava ovih populacija slabo istraženo u Hrvatskoj, potrebna su dodatna istraživanja kako bi se utvrdile odrednice podržavanja prava i sukladno tome utjecalo na smanjenje diskriminacije.

Ključne riječi: ljudska prava, lezbijke, gej muškarci, moderna homonegativnost

Helping Profession Students' Attitudes Toward Lesbian and Gay Rights

Abstract

The aim of this study was to examine to what extent do students of helping professions support the rights of lesbian and gay men and to assess determinates for support of these rights. The sample consisted of 676 students who completed the questionnaire during their regular classes. The questionnaire consisted of questions about socio-demographic characteristics, Support for Gay and Lesbian Civil Rights scale, Modern Homonegativity scale, Short version of the Right-Wing Authoritarianism scale, Social Dominance Orientation scale, Short religiosity scale and the question about the number of contacts with lesbians and gay men. The results showed that students moderately support the rights of gay men and lesbians. Female students are significantly more supportive of gay and lesbian rights than male students, while there is no difference in supporting lesbian rights in comparison to the rights of gay men. Support for gay man and lesbian rights is greater if people have less homonegative attitudes, if they are less oriented to group-based dominance, opposition to equality and right-wing authoritarianism, if they are less religious, left on political orientation and have more contact with lesbians and gay men. The results of hierarchical regression analysis have shown that support for lesbian rights is best predicted by modern homonegativity, right-wing authoritarianism, opposition to equality and group-based domination, and support for the rights of gay men by modern homonegativity, right-wing authoritarianism, political orientation, number of contacts, and significantly but weakly by group-based domination and opposition to equality. Since support for the rights of these populations has been poorly examined in Croatia, additional research is needed to assess the determinants of supporting the rights of gay men and lesbians and, consequently, to reduce discrimination.

Keywords: human rights, lesbians, gay men, modern homonegativity

Sadržaj

1. Uvod.....	2
1.1. Poimanje stavova prema osobama homoseksualne orijentacije	2
1.1.1. Homofobija.....	2
1.1.2. Seksualna stigma, heteroseksizam i seksualne predrasude	3
1.1.3. Tradicionalna i moderna homonegativnost	3
1.2. Odrednice stavova o lezbijkama i gej muškarcima	4
1.3. Odrednice prava lezbijki i gej muškaraca.....	6
1.4. Zakonodavstvo RH vezano uz prava lezbijki i gej muškaraca	8
2. Ciljevi i problemi	11
3. Metoda	13
3.1. Sudionici/e.....	13
3.2. Instrumenti.....	13
3.2.1. Skala podržavanja prava gej muškaraca i lezbijki	13
3.2.2. Skala moderne homonegativnosti	14
3.2.3. Kratka verzija skale desničarske autoritarnosti	15
3.2.4. Skala orijentacije socijalnoj dominaciji	16
3.2.5. Kratka ljestvica religioznosti.....	17
3.3. Postupak.....	18
4. Rezultati	20
5. Rasprava.....	31
5.1. Metodološki nedostaci i implikacije istraživanja	37
6. Zaključak.....	41
7. Popis literature	42

1. Uvod

Unatoč velikim naporima LGBTIQ¹ organizacija i zajednice u borbi za ravnopravnost, u Hrvatskoj i dalje svjedočimo svakodnevnom zanemarivanju, narušavanju i kršenju prava osoba homoseksualne orijentacije u svim sferama života (Jurčić, 2018). Budući da lezbijke i gej muškarci ne uživaju jednaka prava zbog svoje seksualne orijentacije kao osobe heteroseksualne orijentacije te se ona u daleko većoj mjeri sustavno krše, važno je ukazivati na neravnopravnost i istraživati zašto je to tako i što su potencijalne odrednice (ne)podržavanja prava ovih populacija. Na taj način povećavat će se broj znanstveno utemeljenih činjenica po kojima se stručnjaci i stručnjakinje mogu voditi pri donošenju odluka vezanih uz prava osoba homoseksualne orijentacije te pomoću kojih se može senzibilizirati i educirati šira javnost te prevenirati predrasude, diskriminacija i opresija. Upravo zato ih je važno proučavati kod studenata i studentica pomagačkog profesionalnog usmjerenja jer će oni u svom radu i djelovanju posredno i neposredno utjecati na živote i dobrobit lezbijki i gej muškaraca, a njihovi stavovi na to kako će (se) s njima postupiti.

1.1. Poimanje stavova prema osobama homoseksualne orijentacije

1.1.1. Homofobija

Sve veća pažnja društvenoj opresiji seksualnih manjina počela se davati nakon što je 1972. godine psiholog George Weinberg upoznao javnost s pojmom homofobija. Taj pojam označavao je strah od bivanja u blizini osobe homoseksualne orijentacije, a u slučaju samih osoba homoseksualne orijentacije predstavljao je gađenje prema samome sebi. Upravo zbog imenovanja i definiranja ovog pojma, Weinberg je skrenuo pažnju na to da homofobija predstavlja društveni problem koji se mora znanstveno proučavati i rješavati. To je bila svojevrsna prekretnica u shvaćanju homofobije jer je „problem“ homoseksualne orijentacije prebačen s osoba homoseksualne orijentacije na osobe heteroseksualne orijentacije koje su netolerantne i neprijateljski nastrojene prema gej muškarcima i lezbijkama (Herek, 2004). Weinbergov pojam homofobija temeljen je na emociji straha, kao što je to uobičajeno za fobije, no s vremenom su znanstvenici počeli ukazivati na potrebu za jasnijim definiranjem i imenovanjem netolerancije prema osobama homoseksualne orijentacije jer su empirijska istraživanja pokazala da su glavne emocije u podlozi negativnih reakcija na homoseksualnu orijentaciju ljutnja i gađenje, a ne strah. Dakle, znanstvenici su zaključili kako je potrebno

---

¹ Skraćeni naziv za lezbijke, *gay*, biseksualne, transrodne, interseksualne i *queer* osobe; krovni termin za sve identitete koji proizlaze iz spolnih i rodnih značajki (Centar za ženske studije, 2007).

uvesti nove pojmove da bi se bolje razumjeli psihološki, društveni i kulturalni procesi koji su temelj navedene opresije (Herek, 2004).

1.1.2. *Seksualna stigma, heteroseksizam i seksualne predrasude*

Herek (2004) navodi tri aspekta neprijateljstva prema osobama homoseksualne orijentacije: seksualnu stigm, heteroseksizam i seksualne predrasude. Seksualna stigma odnosi se na dijeljeno znanje o negativnom odnosu društva prema bilo kojem ne-heteroseksualnom identitetu, ponašanju, odnosu ili zajednici te za posljedicu ima razlike u moći i održavanje hijerarhijskih odnosa u društvu na način da je homoseksualna orijentacija inferiorna u odnosu na heteroseksualnu, a osobe homoseksualne orijentacije smatraju se nemoralnim, bolesnim ili manje „optimalnim“ od heteroseksualnih osoba. Heteroseksizam se odnosi na diskriminaciju kroz institucije putem moći i privilegija osoba heteroseksualne orijentacije. Podrazumijeva izražavanje takve ideologije kroz strukturu društva, institucije i sisteme koji podržavaju vjerovanja da su seksualne manjine devijantne, grešne ili opasne te se zbog takvih vjerovanja neprijateljstvo, diskriminacija i nasilje opravdavaju. Seksualne predrasude odnose se na internalizaciju navedene ideologije koju osobe izražavaju kroz svoje stavove i postupke. Dakle, označava negativne stavove temeljene na seksualnoj orijentaciji, neovisno o tome je li osoba homoseksualne, biseksualne ili heteroseksualne orijentacije (Herek, 2000, prema Herek, 2004).

1.1.3. *Tradicionalna i moderna homonegativnost*

Još jedan od pojmova koji se odnosi na izražavanje negativnih stavova prema osobama homoseksualne orijentacije jest homonegativnost. Cerny i Polyson (1984) homonegativnost definiraju kao bilo koji štetni afektivni ili bihevioralni odgovor usmjeren prema osobi jer se ona percipira kao osoba homoseksualne orijentacije. Konceptualizacije poput ovih navedenih Morrison i Morrison (2003) nazivaju staromodnom homonegativnošću koja objedinjuje negativne poglede na gej muškarce i lezbijke utemeljene na tradicionalnim moralnim i religioznim uvjerenjima i pogrešnim shvaćanjima homoseksualne orijentacije. Ovi autori uvode pojam moderne homonegativnosti koja se odnosi na negativne poglede na gej muškarce i lezbijke temeljene na uvjerenjima da 1) gej muškarci i lezbijke nepotrebno ili nelegitimno zahtijevaju promjene *statusa quo* (npr. pravo na sklapanje braka ili posvajanje djece); 2) je diskriminacija osoba homoseksualne orijentacije stvar prošlosti; i 3) gej muškarci i lezbijke preuveličavaju važnost svoje seksualne orijentacije i time sebe sprječavaju u asimiliranju u *mainstream* društvo (tj. sami su odgovorni za svoju marginalizaciju sudjelujući

u npr. Povorkama ponosa). Dakle, staromodna homonegativnost naglašava biološku ili karakterološku inferiornost, dok moderna homonegativnost potječe iz kulture i odražava uvjerenje da seksualne manjine ostvaruju nezaslužene prednosti u društvu (Tougas i sur, 2004, prema Morrison, Kenny i Harrington, 2005). Morrison i Morrison (2003) navode da je kod studenata/ica bolje mjeriti modernu homonegativnost jer je ta mjera suptilnija te posljedično bolja u predviđanju posrednih oblika diskriminacije kao što je npr. socijalno udaljšavanje.

1.2. Odrednice stavova o lezbijkama i gej muškarcima

Psihologijska istraživanja koja su se bavila LGBTIQ tematikom pokazala su kako stavovi o lezbijkama i gej muškarcima ovise o rodu osobe (Ellis, Kitzinger i Wilkinson, 2003; Morrison i Morrison; 2003; Papadaki, Plotnikof, Gioumidou, Zisimou i Papadaki, 2015; Webb i Chonody, 2014), religioznosti (Carrick, 2010; Chonody, Woodford, Brennan, Newman i Wang, 2014; Ellis i sur., 2003; Papadaki i sur., 2015; Papadaki, Plotnikof i Papadaki, 2013; Roggemans, Spruyt, Van Droogenbroeck i Keppens, 2015) političkoj ideologiji osobe (Carrick, 2010; Chonody, 2014; Morrison i Morrison, 2003; Morrison i sur., 2005) te o kontaktu s osobama homoseksualne orijentacije (Carrick, 2010; Herek, 1988; Papadaki i sur., 2015; Webb i Chonody, 2014). Navedena istraživanja pokazala su kako pozitivnije stavove o lezbijkama i gej muškarcima imaju žene, osobe koje se procjenjuju manje religioznima i koje procjenjuju da pripadaju lijevoj/liberalnoj političkoj ideologiji. Također, što su osobe imale češće interpersonalne kontakte s osobama homoseksualne orijentacije, imale su pozitivnije stavove o njima. Nadalje, istraživanja su pokazala kako se razlikuju stavovi o lezbijkama u odnosu na gej muškarce na način da su stavovi prema lezbijkama uglavnom pozitivniji (Ellis i sur., 2003; Herek, 2007, Papadaki i sur., 2015; Papadaki i sur., 2013). Istraživanja također ukazuju na značajnu interakciju roda sudionika/ca i roda objekta stava, na način da muškarci imaju negativnije stavove o gej muškarcima nego o lezbijkama, dok žene imaju jednake stavove i prema gej muškarcima i prema lezbijkama (Herek 2007; LaMar i Kite, 1998; Papadaki i sur., 2015; Parmač, 2005).

Pored navedenog, istraživanja pokazuju kako i orijentacija socijalnoj dominaciji (Morrison i sur., 2005; Whitely i Ægisdóttir, 2000; Whitely i Lee, 2000) i desničarska autoritarnost (Goodman i Moradi, 2008; Kalebić Maglica i Vuković, 2015; Tsang & Rowatt, 2007, Whitely i Lee, 2000) također utječu na stavove o osobama homoseksualne orijentacije i njihov su važan prediktor.

Altemeyer (1981, 1988, 1996, prema Goodman i Moradi, 2008) je konceptualizirao desničarsku autoritarnost kao a) visok stupanj podložnosti "ustanovljenim i legitimnim" vlastima, kao npr. roditeljima, vjerskim vođama, policijskim službenicima, vladinim ili vojnim dužnosnicima, b) agresivnost prema vanjskim skupinama i c) pridržavanje konvencija za koje se smatra da ih podržavaju društvo i vlasti/autoriteti. Dakle, ljudi s visokim stupnjem autoritarnosti vjerojatno će izražavati *antigay* stavove jer su gej muškarci i lezbijke a) izričito osuđeni od strane nekih vjerskih, vladinih i društvenih vođa, b) predstavljaju društveno stigmatiziranu vanjsku skupinu u odnosu na heteroseksualne žene i muškarce i c) percipiraju se kao izazovi tradicionalnim društvenim konvencijama (Goodman i Moradi, 2008).

Prema teoriji socijalne dominacije, orijentacija socijalnoj dominaciji (u nastavku SDO) definirana je kao stupanj do kojeg osoba želi da vlastita grupa dominira i bude superiorna nad vanjskim grupama (Pratto, Sidanius, Stallworth i Malle, 1994). Pratto i suradnici (1994) navode kako je SDO opća orijentiranost stavova prema međugrupnim odnosima koja odražava želi li pojedinac da ti odnosi budu jednaki ili hijerarhijski, odnosno, uspostavljeni na dimenziji superiorni-inferiorni. Spomenuta teorija kaže kako su osobe koje su u većoj mjeri orijentirane socijalnoj dominaciji sklonije favoriziranju ideologija i politika koje povećavaju hijerarhiju, a osobe koje su u manjoj mjeri orijentirane socijalnoj dominaciji sklonije su politikama i ideologijama koje smanjuju hijerarhiju i potiču jednakost (Pratto i sur., 1994). Stoga, ne iznenađuje da i ova varijabla ima važnu ulogu u proučavanju stavova prema lezbijkama i gej muškarcima koji su zbog svoje seksualne orijentacije u društvu stavljeni u podređeni položaj.

Zainteresiranost hrvatske znanstvene zajednice za LGBTIQ tematiku porasla je u proteklih desetak godina s porastom društvenog aktivizma (Huić, Jugović i Kamenov, 2015). Huić i suradnice (2015) navode kako istraživanja provedena u Hrvatskoj općenito govore o neutralnim do blago pozitivnim stavovima prema lezbijkama i gej muškarcima, kako među studentima/cama, tako i među općom populacijom. Kao i strana istraživanja, istraživanja provedena u Hrvatskoj također pokazuju da su rod, dob, religioznost, političko opredjeljenje, kontakt, desničarska autoritarnost i orijentacija socijalnoj dominaciji jedni od glavnih prediktora stavova o osobama homoseksualne orijentacije (Bilić, 2006; Huić, Jelić i Kamenov, 2016; Jaković, 2006; Kalebić Maglica i Vuković, 2016; Kovačević, 2006; Kovčo Vukadin, 2016; Milković, 2015; Parmač, 2005; Tomić, Huić i Čepulić, 2016).

Prema ovim istraživanjima, pozitivnije stavove o gej muškarcima i lezbijkama također imaju žene, manje religiozne osobe, osobe s liberalnom političkom orijentacijom, niže autoritarnosti i manje orijentiranosti socijalnoj dominaciji te one koje imaju više kontakata s osobama homoseksualne orijentacije.

1.3. Odrednice prava lezbijki i gej muškaraca

Iako istraživanja o stavovima prema gej muškarcima i lezbijkama ima mnogo, istraživanja koja se bave podržavanjem prava ovih populacija je malo. Istraživanje podržavanja prava važno je jer stavovi ljudi prema lezbijkama i gej muškarcima ne moraju nužno reflektirati njihovo mišljenje o njihovim pravima (Ellis i sur., 2003). To potvrđuje trend u Americi: iako postoji porast u podržavanju prava gej muškaraca i lezbijki, stavovi prema osobama homoseksualne orijentacije i dalje su negativni (Brown i Henriquez, 2011).

Prvu skalu koja se direktno bavi mjerenjem podržavanja ljudskih prava gej muškaraca i lezbijki konstruirale su Ellis, Kitzinger i Wilkinson (2003). Ova skala, nazvana Skala podržavanja ljudskih prava gej muškaraca i lezbijki (*Support for Gay and Lesbian Human Rights scale*, u nastavku SLGHR skala), sastoji se od tri faktora, odnosno, skupina prava, a to su društvena i politička prava, problemi vezani uz slobodu izražavanja i problemi vezani uz privatnost identiteta. Rezultati njihovog istraživanja pokazali su kako se studenti i studentice psihologije razlikuju u podržavanju prava s obzirom na rod, religioznost i dob, no ne i s obzirom na etnicitet i godinu studiranja. Sudionice i sudionici su se razlikovali u podržavanju prava na način da su žene, manje religiozne osobe i starije studente i studentici iskazali veće podržavanje prava gej muškaraca i lezbijki. Također, rezultati su pokazali značajnu povezanost stavova prema lezbijkama i gej muškarcima i podržavanja njihovih prava na način da su prava više podržavale osobe koje imaju pozitivnije stavove prema navedenim populacijama. Nadalje, pokazalo se da sudionici/e različita prava podržavaju u različitoj mjeri. Odgovori na individualna pitanja nisu bili konzistentni s ukupnim podržavanjem prava gej muškaraca i lezbijki; dok je 96,6% sudionika/ca odgovorilo da se slaže s tvrdnjom da seksualna orijentacija ne bi trebala stajati na putu osnovnih prava i sloboda čovjeka, manje od polovice sudionika/ca (43,4%) reklo je da se slaže s tvrdnjom da bi lezbijke i gej muškarci trebali imati sva jednaka roditeljska prava kao osobe heteroseksualne orijentacije, a trećina sudionika/ca (33,7%) nije se složila s time da bi gej muškarci i lezbijke trebali imati pravo na sklapanje braka. Dakle, iako ukupan rezultat na skali pokazuje da sudionici/e generalno podržavaju prava lezbijki i gej muškaraca, s obzirom na odgovore na individualna pitanja može se zaključiti da sudionici/e ne podržavaju prava gej muškaraca i lezbijki u velikoj mjeri

(Ellis i sur., 2003). Autorice objašnjavaju da je ovo tako zbog toga što generalno nije prihvatljivo imati diskriminatorne stavove i ljudi na čestice poput „*Seksualna orijentacija ne bi trebala stajati na putu osnovnih prava i sloboda čovjeka*“ odgovaraju s „Da“ jer bi odgovor „Ne“ upućivao na to da osoba ima predrasude. No, kada se ljudima postavi specifično pitanje, poput „*Svi fakultetski smjerovi iz područja društvenih i humanističkih znanosti trebali bi eksplicitno uključivati perspektivu lezbijki i gej muškaraca*“, ljudi imaju osjećaj da se gej muškarcima i lezbijkama daje nešto ekstra i kreću se pozivati na pravednost kako bi se opravdali od toga da imaju predrasude.

Rezultati istraživanja Morrison, Speakman i Ryan (2009) pokazali su kako i studenti i studentice socijalne psihologije u manjoj mjeri podržavaju društvena i politička prava lezbijki i gej muškaraca nego pravo na slobodu izražavanja. Rezultati su pokazali kako studenti u manjoj mjeri podržavaju prava od studentica, no nije bilo značajne razlike u podržavanju prava lezbijki naspram gej muškaraca, kao ni značajnog interakcijskog efekta roda sudionika/ca i roda objekta stava. Također, prava su više podržavale liberalnije i manje religiozne osobe te osobe koje su bile češće u kontaktu s lezbijkama, odnosno, gej muškarcima. U Carrickinom (2010) istraživanju studenata i studentica pomagačkih struka, podaci su pokazali kako je najbolji prediktor podržavanja prava politička orijentacija, a zatim kontakt pa religioznost, na način da su prava više podržavale osobe liberalne političke orijentacije, one koje su manje religiozne te koje su imale više kontakata s lezbijkama i gej muškarcima.

Kako bi pružili psihometrijski validan test koji mjeri podržavanje prava gej muškaraca i lezbijki, Brown i Henriquez (2011) konstruirali su Skalu podržavanja prava gej muškaraca i lezbijki (*Support for Gay and Lesbian Civil Rights scale*, u nastavku SGLCR skala). Naime, kako ovi autori navode, SLGHR skala Ellis i suradnica testirana je na malom homogenom uzorku te faktorska struktura nije potvrđena u drugim istraživanjima. SGLCR skala omogućava bolju i psihometrijski točniju procjenu socijalnih, kognitivnih i individualnih faktora povezanih s podržavanjem prava gej muškaraca i lezbijki (Brown i Henriquez, 2011). Njihovo istraživanje pokazalo je kako veće podržavanje prava gej muškaraca i lezbijki iskazuju žene i osobe kojima je gej muškarac ili lezbijka član/ica obitelji ili prijatelj/ica. Također, veće podržavanje iskazuju osobe koje su manje religiozne, liberalnog političkog opredjeljenja, imaju feministička uvjerenja o rodnim ulogama i pozitivne stavove prema lezbijkama i gej muškarcima.

Istraživanje na hrvatskoj populaciji koje se bavi podržavanjem prava gej muškaraca i lezbijki provele su Huić, Jugović i Kamenov (2015), ispitujući studente/ice četiri hrvatska sveučilišta o podržavanju sljedećih prava: pravo na zapošljavanje, brak, usvajanje biološkog djeteta partnera/ice, zajedničko usvajanje djece, posjećivanje u bolnici, nasljeđivanje te podržavanje prava lezbijki na medicinski potpomognutu oplodnju. Rezultati su pokazali da stupanj podržavanja jako varira, ovisno o tome o kojem se pravu radi, što potvrđuje nalaze Ellis i suradnica (2003). Studenti/ce su najviše podržavali pravo lezbijki i gej muškaraca na zapošljavanje (preko 81%) i pravo na posjećivanje partnera/ice u bolnici (preko 75%). Studenti/ce su najmanje podržali prava gej muškaraca (19,8%) i lezbijki (24,8%) na posvajanje djece te pravo na sklapanje braka (28,4% i za gej muškarce i za lezbijke). Istraživanje je pokazalo da je veće podržavanje prava gej muškaraca i lezbijki povezano sa slabije izraženim modernim predrasudama prema njima i nižom religioznošću te većim interesom za temu homoseksualne orijentacije i višim stupnjem kontakta s gej muškarcima i lezbijkama. Također, prava više podržavaju žene, studenti/ce koji su imali nastavu na temu seksualne orijentacije te oni koji smatraju da je položaj osoba homoseksualne orijentacije u Hrvatskoj loš, iako su navedene korelacije niske. Sudionici/e manje podržavaju usvajanje djece i posvajanje biološkog djeteta partnera/ice od strane gej muškaraca nego lezbijki te manje podržavaju pravo nasljeđivanja lezbijki naspram gej muškaraca. Kao najvažniji prediktor podržavanja prava gej muškaraca i lezbijki pokazala se slaba izraženost modernih predrasuda i niska religioznost, dok je kontakt s osobama homoseksualne orijentacije važan u predviđanju prava gej muškaraca, no ne i lezbijki.

1.4. Zakonodavstvo RH vezano uz prava lezbijki i gej muškaraca

LGBTIQ osobe doživljavaju diskriminaciju u svim sferama života i žrtve su govora iz mržnje i zločina iz mržnje. Diskriminira ih se u obiteljima i vezama, obrazovanju, zdravstvu, na radnom mjestu, u pristupu uslugama socijalne skrbi i kod unajmljivanja stanova, javnom djelovanju, potraživanju azila te u sferi životnog partnerstva i roditeljstva (Jurčić, 2018).

Krovni antidiskriminacijski zakon u Hrvatskoj je Zakon o suzbijanju diskriminacije prema kojem je, kako navodi Jurčić (2018), zabranjen svaki oblik izravne i neizravne diskriminacije, kao i samo poticanje na diskriminaciju, uznemiravanje i seksualno uznemiravanje. Diskriminacija na osnovi seksualne orijentacije u Hrvatskoj je zabranjena od 2003. godine donošenjem Zakona o ravnopravnosti spolova. Također, postoje razni zakoni koji sadrže antidiskriminacijske odredbe koje se odnose na seksualnu orijentaciju, kao što su Kazneni zakon, Zakon o kaznenom postupku, Zakon o medijima, Zakon o međunarodnoj i

privremenoj zaštiti, Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju i drugi (Jurčić, 2018). Tako, na primjer, Zakon o radu zabranjuje izravnu i neizravnu diskriminaciju na temelju seksualne orijentacije pri odabiru i uvjetima zapošljavanja, napredovanja, prekvalifikacija i stručnog osposobljavanja, a Zakon o socijalnoj skrbi omogućava životnim i neformalnim životnim partnerima i partnericama ista prava iz socijalne skrbi koja pripadaju bračnim i izvanbračnim drugovima. Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti LGBTIQ osobama jamči međunarodnu zaštitu ako su u zemlji porijekla progonjeni i ugroženi po osnovi seksualne orijentacije i rodnog identiteta. Što se tiče osiguravanja nediskriminatornog pristupa zdravstvenim uslugama za LGBTIQ populaciju, osim općih odredbi Zakona o suzbijanju diskriminacije, ne postoje drugi propisi (Jurić, 2018).

5. kolovoza 2014. godine na snagu je stupio Zakon o životnom partnerstvu koji je prava vjenčanih istospolnih partnera/ica i neformalnih, odnosno, nevjenčanih životnih partnera/ica gotovo izjednačio s osobama različitog spola u braku i izvanbračnoj zajednici. Ono u čemu se razlikuju je pravo zajedničkog posvojenja djeteta i pravo posvojenja partnerove/ičine djece. Također, ukoliko u partnerstvu nema djeteta, životno partnerstvo mogu sporazumno raskinuti pred matičarom/kom, što bračni drugovi ne mogu, već moraju podnijeti tužbu pred sudom (Jurić, 2018). Zakonom o životnom partnerstvu omogućeno je pravo na ostvarivanje pune roditeljske skrbi o djetetu ili za ostvarivanje dijela sadržaja roditeljske skrbi, ali nije omogućeno upisivanje životnog partnera/ice kao roditelja u matičnu knjigu (Jurić, 2018).

No, iako u Hrvatskoj postoje zakonske zabrane diskriminacije te je Hrvatska potpisnica brojnih dokumenata kojima se obvezuje štititi ljudska prava svojih građanki i građana, naročito manjinskih skupina, osobe homoseksualne orijentacije i dalje svakodnevno i na različitim razinama doživljavaju diskriminaciju i nasilje, kako od strane državnih institucija, tako i od strane sugrađana i sugrađanki (Jurčić, 2018). Na primjer, istraživanje Franc i suradnika (2010) pokazalo je da na mjeri socijalne distance gotovo 40% poslodavaca odgovara da im u određenom stupnju ne bi bilo prihvatljivo da osoba homoseksualne orijentacije bude nadređena ili daju neutralnu procjenu. Također, tek nešto više od 50% poslodavaca smatra da je važno udovoljiti potrebama osoba homoseksualne orijentacije na radnom mjestu. Izvještaj europskog ogranka Međunarodnog udruženja LGBTI udruga ILGA-Europe iz 2019. godine o stanju prava seksualnih manjina u 49 europskih zemalja govori kako se u Hrvatskoj zakonski poštuje i zaštićuje samo 47% prava koja bi LGBTI populaciji trebala osigurati ravnopravnost i zaštitu. Prema njihovim izvještajima iz proteklih 5 godina vidljivo je

da se u Hrvatskoj poštovanje i zaštita prava smanjilo za 25% te je u skladu s trendom ostatka Europe (ILGA-Europe, 2019). Uzimajući u obzir da ovaj ionako nizak postotak govori o razini na kojoj neka država zakonski zaštićuje prava, no ne i o stvarnoj implementaciji tih donesenih prava, može se zaključiti kako LGBTI osobe u Hrvatskoj žive u vrlo ugrožavajućoj okolini. To potvrđuje istraživanje Milković (2013) koje je ispitalo pripadnike i pripadnice LGBTIQ populacije o nasilju, diskriminaciji i zločinima iz mržnje koje su doživjeli na osnovi svoje seksualne orijentacije, spolnog/rodnog identiteta i/ili rodnog izražavanja. Od 690 uključenih osoba, njih 68,26% doživjelo je neki oblik nasilja zbog svoje seksualne orijentacije, najčešće psihičko, zatim seksualno pa fizičko, te je najviše njih nasilje doživjelo u obitelji.

Shodno svemu navedenom, razumijevanje odrednica stavova i podržavanja prava osoba homoseksualne orijentacije važno je kako bi se društvo moglo poticati na promjene u smjeru tolerancije i jednakosti. Empirijska istraživanja pokazuju kako stavovi o lezbijkama i gej muškarcima ne objašnjavaju u potpunosti stavove o pravima ovih populacija (Herek, 2007). Budući da u Hrvatskoj gotovo nema psihologijskih istraživanja koja se bave podržavanjem prava lezbijki i gej muškaraca, potrebno je dodatno istražiti njihove odrednice kako bi se identificiralo što doprinosi (ne)prihvatanju prava kako bi se mogli razvijati u nehomofobno i podržavajuće društvo.

2. Ciljevi i problemi

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati u kojoj mjeri studenti i studentice pomagačkog profesionalnog usmjerenja na Sveučilištu u Zagrebu podržavaju prava lezbijki i gej muškaraca te utvrditi odrednice (ne)podržavanja prava ovih populacija.

U skladu s ciljem istraživanja postavljeni su sljedeći istraživački problemi i pripadajuće hipoteze:

Problem 1. Ispitati u kojoj mjeri studenti i studentice pomagačkog profesionalnog usmjerenja podržavaju prava gej muškaraca i lezbijki.

Hipoteza 1. Studenti i studentice pomagačkog profesionalnog usmjerenja umjereno podržavaju prava gej muškaraca i lezbijki.

Problem 2. Ispitati postoji li razlika između podržavanja prava lezbijki naspram prava gej muškaraca.

Hipoteza 2. Prava lezbijki statistički se značajno više podržavaju od prava gej muškaraca.

Problem 3. Ispitati postoji li razlika u podržavanju prava od strane studenata naspram studentica.

Hipoteza 3. Studentice statistički značajno više podržavaju prava lezbijki i gej muškaraca od studenata.

Problem 4. Ispitati postoji li značajan interakcijski efekt roda sudionika/ca i roda objekta stava (gej muškarac/lezbijka).

Hipoteza 4. Postoji statistički značajan interakcijski efekt roda sudionika/ca i roda objekta stava na način da sudionice u jednakoj mjeri podržavaju prava lezbijki i gej muškaraca, dok sudionici u statistički značajno manjoj mjeri podržavaju prava gej muškaraca nego prava lezbijki.

Problem 5. Ispitati povezanost podržavanja prava gej muškaraca i lezbijki s modernom homonegativnošću, grupno baziranom dominacijom, protivljenjem jednakosti, desničarskom autoritarnošću, učestalosti kontakata s gej muškarcima/lezbijkama, religioznošću i političkom orijentacijom.

Hipoteza 5. Podržavanje prava gej muškaraca i lezbijki je značajno negativno povezano s modernom homonegativnošću, grupno baziranom dominacijom, protivljenjem jednakosti,

desničarskom autoritarnošću, religioznošću i desnom političkom orijentacijom, a značajno pozitivno je povezano s učestalošću kontakata s gej muškarcima/lezbijkama.

Problem 6. Ispitati mogućnost objašnjenja podržavanja prava gej muškaraca i lezbijki na temelju roda, religioznosti, političke orijentacije, desničarske autoritarnosti, grupno bazirane dominacije, protivljenja jednakosti, učestalosti kontakata s gej muškarcima/lezbijkama i moderne homonegativnosti te utvrditi relativnu važnost svake od potencijalnih odrednica za podržavanje prava gej muškaraca, odnosno, lezbijki.

Hipoteza 6. Rod, politička orijentacija, religioznost, grupno bazirana dominacija, protivljenje jednakosti, desničarska autoritarnost, učestalost kontakata s gej muškarcima/lezbijkama i moderna homonegativnost su značajni prediktori podržavanja prava gej muškaraca, odnosno, lezbijki.

3. Metoda

3.1. Sudionici/e

Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku od ukupno 676 studenata i studentica Sveučilišta u Zagrebu. Budući da su se ovim istraživanjem željeli ispitati stavovi heteroseksualnih i cisrodnih² osoba, iz istraživanja je isključeno 69 osoba koje su se izjasnile kao aseksualne, biseksualne, homoseksualne i panseksualne osobe, transrodne i interspolne osobe, osobe koje ne identificiraju svoj spolni i rodni identitet i seksualnu orijentaciju te osobe koje nisu odgovorile na pitanja o svojoj seksualnoj orijentaciji. Konačan uzorak sastoji se od 607 sudionika (n=129; 21,3%) i sudionica (n=478; 78,7%). Raspon dobi kreće se od 18 do 36 godina s prosječnom dobi 21,41 uz standardnu devijaciju od 2,69 godina. U istraživanju su sudjelovali studenti i studentice 1. i 4. godine psihologije na Hrvatskim studijima (12,7%), psihologije na Filozofskom fakultetu (17,6%), socijalnog rada (24,9%), prava (11,7%), socijalne pedagogije (9,2%), politologije (9,7%), novinarstva (8,7%) te studenti/ce prve godine Visoke policijske škole koji pohađaju stručni studij Kriminalistike (5,4%). Iako se inače ne ispituju unutar grupe studenata/ica pomagačkog profesionalnog usmjerenja, u istraživanje su uključeni studenti/ce politologije, novinarstva i kriminalistike jer osobe ovih zanimanja također imaju relevantnu ulogu za osiguravanje dobrobiti lezbijki i gej muškaraca, kako kroz osobni profesionalni kontakt, tako i kroz javno djelovanje. Većinu svog života 37% sudionika/ca provelo je u selu ili manjem mjestu, 26% u manjem gradu, a 37% u gradu ili velikom gradu.

3.2. Instrumenti

3.2.1. Skala podržavanja prava gej muškaraca i lezbijki (Support for Gay and Lesbian Civil Rights Scale (SGLCR), Brown i Henríquez, 2011)

Skala podržavanja prava gej muškaraca i lezbijki sastoji se od 20 čestica koje ispituju podržavanje različitih područja prava gej muškaraca i lezbijki, a to su pravo na brak, posvajanje djece, služenje vojske, zaposlenje, slobodu izražavanja, privatnost, pravo na stanovanje te podržavanje zakona o sodomiji. Autori skale navode kako su različitim analizama pokazali da je ova skala jednodimenzionalna te da ima visoku pouzdanost unutarnje konzistencije ($\alpha=.93$), dok dobiveni faktor objašnjava 45,7% varijance. Od sudionika/ca se traži da označe stupanj slaganja s 20 tvrdnji vezanih u prava gej muškaraca i

---

² Ovaj pojam opisuje osobu čiji se spol pripisan pri rođenju poklapa s očekivanim rodnim identitetom, rodnim izražavanjem i ulogama pripisanim osobama tog spola (Trans Mreža Balkan, n.d.).

lezbijki na Likertovoj skali od 7 stupnjeva, na način da broj 1 znači „Uopće se ne slažem“, a broj 7 „U potpunosti se slažem“. Neke od čestica u ovom upitniku glase: „Gej muškarcima i lezbijkama ne bi trebalo biti dozvoljeno posvajanje djece.“ ili „Gej muškarci i lezbijke bi trebali/e slobodno moći pokazivati nježnost prema svojim partnerima/partnericama u javnosti (držati se za ruke, grliti, poljubiti i sl.)“. Potrebno je obrnuto bodovati 10 čestica, a to su 2., 4., 7., 8., 9., 10., 11., 16., 17. i 19. čestica. Ukupan rezultat računa se kao zbroj svih čestica na skali, gdje minimalan mogući rezultat iznosi 20, a maksimalan 140, pri čemu viši rezultat ukazuje na veće podržavanje prava gej muškaraca i lezbijki. Za potrebe ovog istraživanja napravljene su dvije verzije upitnika, jedna u kojoj se tvrdnje o pravima odnose na gej muškarce i druga u kojoj se te iste tvrdnje odnose na lezbijke. Prilikom pripreme upitnika za ispis došlo je do greške te je u upitnik uvršteno samo prvih 14 čestica skale, tako da se ispitalo podržavanje prava na brak, posvajanje djece, služenje vojske, pravo na stanovanje te prava na slobodu izražavanja, a nije se ispitalo podržavanje prava na zaposlenje i privatnost te podržavanje zakona o sodomiji. Posljedično, u ovom obliku potrebno je obrnuto bodovati 8 čestica, a to su 2., 4., 7., 8., 9., 10., 11. i 12. čestica (pri prijevodu 12. čestice na hrvatski jezik odlučilo se izbjeći dvostruku negaciju radi lakšeg razumijevanja, stoga se u hrvatskoj verziji i ova čestica boduje obrnuto). Ukupan rezultat i dalje se računa kao zbroj svih čestica na skali, gdje minimalan mogući rezultat iznosi 14, a maksimalan 98, pri čemu viši rezultat ukazuje na veće podržavanje prava gej muškaraca, odnosno, lezbijki. Pouzdanost unutarnje konzistencije za verziju o lezbijkama iznosi $\alpha=,91$, a za gej muškarce $\alpha=,92$. Faktorska analiza obje verzije skale pokazala je postojanje jednog faktora koji u verziji o lezbijkama objašnjava 44,3% varijance, a u verziji o gej muškarcima 47,7% varijance.

3.2.2. *Skala moderne homonegativnosti (Modern Homonegativity scale (MHS), Morrison, Kenny i Harrington, 2005)*

Skala moderne homonegativnosti je jednodimenzionalna skala koja se u originalnoj formi sastoji od 10 čestica, no u hrvatskoj inačici sastoji se od njih 9 jer je izbačena čestica: „Postojanje mogućnosti studiranja na studijima seksualnih i rodni manjina je smiješno i bespotrebno.“, s obzirom da studiji seksualnih i rodni manjina ne postoje u Hrvatskoj (Štambuk, 2008). Primjeri čestica ove skale su: „Čini mi se da homoseksualne osobe isključivo usmjeravaju pozornost na ono u čemu se razlikuju od heteroseksualnih osoba, a zanemaruju ono u čemu su slični/e.“ ili „Ako homoseksualne osobe žele biti tretirane kao svi drugi, trebaju prestati dizati prašinu oko svoje seksualnosti i kulture.“. Sudionici/e procjenjuju stupanj slaganja s tvrdnjama na Likertovoj skali od 5 stupnja, pri čemu 1 znači

„Uopće se ne slažem“, a 5 „U potpunosti se slažem“. Česticu „Homoseksualne osobe nemaju sva prava koja bi trebale imati.“ potrebno je obrnuto bodovati. Za potrebe ovog istraživanja, napravljene su dvije verzije ovog upitnika, tako da se u jednoj verziji sve čestice odnose na gej muškarce, a u drugoj na lezbijke. Ukupan rezultat je formiran kao zbroj bodova na svim česticama, pri čemu viši rezultat označava negativniji stav. Mogući raspon bodova kreće se od 9 do 45. Pouzdanost unutrašnje konzistencije ove skale na prigodnom uzorku studenata/ica Sveučilišta u Zagrebu iznosi $\alpha=,88$ (Štambuk, 2008), a dobiveni faktor objašnjava 52,4% varijance. U ovom istraživanju pouzdanost za verziju o lezbijkama iznosi $\alpha=,93$, a za verziju o gej muškarcima $\alpha=,95$. Faktorska analiza obje verzije skale pokazala je postojanje jednog faktora koji u verziji o lezbijkama objašnjava 59,4% varijance, a u verziji o gej muškarcima 66,1% varijance.

3.2.3. *Kratka verzija skale desničarske autoritarnosti (Short version of the Right-Wing Authoritarianism scale (RWA); Zakrisson, 2005)*

Kratka verzija skale desničarske autoritarnosti kroz 15 čestica mjeri tri aspekta desničarske autoritarnosti: autoritarnu agresiju, konvencionalnost i autoritarnu submisivnost. Autoritarna agresija definirana je s 4 čestice, poput „Dužnost je svakog pravog građanina da se bori protiv zla koje truje našu zemlju iznutra.“, konvencionalnost je definirana s 5 čestica, poput „Naša država treba ljude koji razmišljaju svojom glavom i koji imaju hrabrosti suprotstaviti se tradiciji, čak i kada to smeta mnogima.“, a autoritarna submisivnost definirana je sa 6 čestica, poput „Potrebno je cenzurirati medije kako ljudi ne bi dolazili u dodir s destruktivnim i odvratnim informacijama.“ Od sudionika/ca se traži da označe stupanj slaganja s navedenim tvrdnjama na skali Likertovog tipa od 1 do 7, na način da 1 znači „Uopće se ne slažem“, 2 „Uglavnom se ne slažem“, 3 „Donekle se ne slažem“, 4 „Niti se slažem, niti se ne slažem“, 5 „Donekle se slažem“, 6 „Uglavnom se slažem“ i 7 „U potpunosti se slažem“. Obrnuto se boduju čestice 2, 4, 6, 8, 10, 12 i 14. Nakon rekodiranja, konačan rezultat na skali predstavlja zbroj odgovora na svim česticama, gdje viši rezultat označava veći stupanj autoritarnih stavova. Raspon rezultata kreće se od 15 do 105. U istraživanju sa skalom prevedenom na hrvatski pouzdanost unutarnje konzistencije iznosi $\alpha=,88$ (Ćepulić i Tomić, 2013). U ovom radu dobivena pouzdanost unutarnje konzistencije iznosi $\alpha=,83$ te je faktorska analiza pokazala postojanje tri faktora koji zajedno objašnjavaju 41,8% varijance. Pouzdanost podljestvice autoritarna submisivnost iznosi $\alpha=,79$, podljestvice autoritarna agresija $\alpha=,74$, a podljestvice konvencionalnosti $\alpha =,62$.

3.2.4. Skala orijentacije socijalnoj dominaciji (*Social Dominance Orientation scale (SDO6)*, Sidanius i Pratto, 1999)

Skala orijentacije socijalnoj dominaciji sastoji se od 16 čestica te mjeri 2 aspekta orijentacije socijalnoj dominaciji, a to su grupno bazirana dominacija (GBD) i protivljenje jednakosti (OEQ) (Jost i Thompson, 2000). Primjeri čestica za GBD su „*Neke grupe ljudi jednostavno su manje vrijedne od drugih.*“ ili „*Manje vrijedne grupe trebaju ostati na svom mjestu.*“, a primjeri čestica za OEQ su „*Svim grupama bi trebalo dati jednaku šansu u životu.*“ ili „*U društvu niti jedna grupa ne bi trebala dominirati.*“ Od sudionika/ca se traži da označe stupanj slaganja s navedenim tvrdnjama na skali Likertovog tipa od 1 do 7, na način da 1 znači „*Uopće se ne slažem*“, a 7 „*U potpunosti se slažem*“. Skup čestica vezanih uz protivljenje jednakosti potrebno obrnuto bodovati te konačan rezultat čini zbroj rezultata na svim česticama, na način da viši rezultat označava veću orijentaciju socijalnoj dominaciji. Minimalan rezultat kojeg je moguće ostvariti jest 16, a maksimalan 112. Prosječna vrijednost Cronbachovog α ove skale jest ,83 (Sidanius i Pratto, 1999, prema Frlan, 2005). Frlan (2005) je na prigodnom uzorku studenata/ica Sveučilišta u Zagrebu također dobila zadovoljavajuću ukupnu pouzdanost od $\alpha=,87$ i pouzdanost podljestvica GBD $\alpha=,82$ i OEQ $\alpha=,88$ te su dobivena dva faktora objasnila 51,4% varijance. Pouzdanost dobivena u ovom radu iznosi $\alpha=,92$ te je faktorska analiza ukazala na postojanje dva faktora koji zajedno objašnjavaju 52,2% varijance. Pouzdanost podljestvice GBD iznosi $\alpha=,88$, a OEQ $\alpha=,90$.

Istraživanje Josta i Thompsona (2000) pokazalo je kako je podljestvice GBD i OEQ bolje koristiti kao odvojene mjere nego SDO kao ukupnu mjeru jer se prva odnosi na stavove koji se odnose na natjecanje vlastite i vanjske grupe, a potonja na opće stavove prema egalitarizmu u društvenom sustavu. Ovo su u svom istraživanju potvrdili Kugler, Cooper i Nosek (2010). Ovi autori navode kako navedene komponente objašnjavaju različitu vrstu političkih mišljenja te su različito motivirani. Grupno bazirana dominacija obuhvaća sklonost prema vlastitoj grupi u odnosu na druge te ju pokreću negativni stavovi prema vanjskoj grupi. Povezana je s individualnim razlikama u predrasudama prema vanjskim grupama, neprijateljskim natjecanjem i individualnim razlikama povezanim sa sklonosti stereotipiziranju. Umjesto da odražava odobravanje nejednakosti općenito, GBD se isključivo odnosi na nejednakosti koje imaju implikacije za vlastitu grupu i koje je najjače povezano s aktivnim i agresivnim promicanjem hijerarhije. S druge strane, protivljenje jednakosti je konstrukt koji se odnosi na opravdavanje sustava te previđa otpor prema promjeni *statusa quo*, bez obzira na uključenost vlastite grupe. Povezano je s odbacivanjem univerzalizma,

egalitarizma i ekonomske preraspodjele. Kugler i suradnici (2010) navode kako korištenje GBD i OEQ kao odvojenih konstrukata upotpunjuje razumijevanje predrasuda i političkih stavova, stoga se i u ovom istraživanju navedeni konstrukti analiziraju odvojeno. Konačan rezultat također čini zbroj rezultata na svim česticama, na način da viši rezultat označava veću GBD odnosno OEQ. Minimalan rezultat kojeg je moguće ostvariti na obje podljestvice jest 8, a maksimalan 56.

3.2.5. *Kratka ljestvica religioznosti (Bezinović, Marinović Bobinac i Marinović Jerolimov, 2005)*

Kratka ljestvica religioznosti formulirana je tako da ispitanici procjenjuju učestalost vlastitog religioznog doživljavanja ili religioznih kognicija pomoću 5 čestica (Bezinović i sur., 2005). Čestice ove skale glase: „Vjerujem u Boga.“, „Imam osjećaj da me Bog čuva.“, „Bojim se Božje kazne.“, „Vjera mi pomaže da lakše podnosim životne teškoće i probleme.“ i „Puno razmišljam o vjeri, religiji, Bogu.“. Sudionici/e slaganje s tvrdnjama procjenjuju na Likertovoj skali od 5 stupnjeva, pri čemu 1 znači „Nikad“, 2 „Rijetko“, 3 „Ponekad“, 4 „Često“ i 5 „Vrlo često“. Ukupan rezultat čini zbroj odgovora na svim česticama, pri čemu se raspon mogućih rezultata kreće od 5 do 25, gdje viši rezultat odražava veću religioznost. Koeficijent unutrašnje konzistencije na hrvatskoj populaciji iznosi $\alpha=,88$ te je dobivena jednofaktorska struktura. Pouzdanost skale u ovom istraživanju iznosi $\alpha=,92$ i također je dobiven jedan faktor koji objašnjava 70,4% varijance.

Osim navedenih skala, sudionici/e su ispunjavali pitanja o brojnosti kontakata s lezbijkama/gej muškarcima. Sudionike/ce se tražilo da procijene koliko su brojni njihovi kontakti s gej muškarcima, odnosno, lezbijkama, na način da zaokruže vrstu kontakata koju su imali, odnosno jedan od 4 odgovora: a) *Znam da žive u Hrvatskoj, ali ne dolazim u kontakt s njima* (kodirano s 0); b) *Imam s njima samo slučajne kontakte* (1); c) *Imam poznanike/ce (poznajem ih i pozdravljam na ulici, ali se s njima ne družim)* (2) ili d) *Imam prijatelje/ice (družimo se i možemo računati jedan/jedna na drugog/u)*. Ukoliko su sudionici/e zaokružili da imaju prijatelje/ice, slijedilo je pitanje u kojem su morali procijeniti koliko prijatelja gej muškaraca, odnosno, prijateljica lezbijki imaju, na način da su zaokruživali: a) *nemam prijatelje gej muškarce* (kodirano ovisno o odgovoru na prijašnje pitanje); b) *jednog ili dva* (kodirano s 3); c) *nekoliko* (4) ili d) *puno* (5) (Ajduković i Čorkalo-Biruški, 2008). Veći rezultat ukazuje na brojnije kontakte s lezbijkama, odnosno, gej muškarcima.

Nadalje, sudionici/e su popunjavali socio-demografske podatke; podatke o mjestu u kojem su proveli većinu svog života (*a) selo (do 5000 stanovnika); b) manje mjesto (do 10000 stanovnika); c) manji grad (do 100000 stanovnika); d) grad (do 500000 stanovnika); e) veliki grad (više od 500000 stanovnika)*), spolnom identitetu (*a) ženski spol; b) muški spol; c) transpolna osoba; d) interpolna osoba; e) spolno se ne identificiram; f) ostalo*), rodnom identitetu (*a) žena; b) muškarac; c) transrodna osoba; d) ne-binarni rodni identitet; e) rodno se ne identificiram; f) ostalo*), seksualnoj orijentaciji (*a) aseksualna; b) biseksualna; c) heteroseksualna; d) homoseksualna; e) panseksualna; f) ne identificiram se; g) ostalo*) te su procjenjivali svoju političku orijentaciju na Likertovoj skali od 7 stupnjeva pri čemu 1 označava „Ljevicu“, a 7 „Desnicu“.

Budući da je ovaj rad dio većeg istraživanja, sudionici/e su uz sve navedeno popunili Skalu emocionalne empatije (Raboteg-Šarić, 2002), Skalu imanentne i ultimativne pravde (Čubela Adorić i Jurkin, 2010), procijenili mogućnost voljnog odabira homoseksualne orijentacije (Chonody, Kavanagh i Woodford, 2016) te su procijenili ugodnost kontakata s lezbijkama i gej muškarcima ukoliko su imali kontakte.

3.3. Postupak

Prije pripreme samog upitnika za ovo istraživanje zatražilo se dopuštenje svih autora i autorica za korištenje navedenih skala i mjera te se po dobivanju dopuštenja formirao upitnik. Za potrebe ovog istraživanja SGLCR skala prevedena je s engleskog na hrvatski jezik. S engleskog jezika na hrvatski prevodile su je studentica pomagačkog profesionalnog usmjerenja i studentica ne-pomagačkog profesionalnog usmjerenja. Te dvije verzije usklađene su u novu verziju koju je zbog terminologije provjerila i osoba iz jedne hrvatske LGBTIQ udruge. Zatim je stručni prevoditelj tu verziju preveo ponovno na engleski jezik te su napravljene zadnje izmjene i usklađivanja s originalnom skalom. Nakon što je Odsjek za psihologiju Hrvatskih studija odobrio provođenje istraživanja, tražilo se dopuštenje za ispitivanje studenata/ica navedenih fakulteta Sveučilišta u Zagrebu na način da su se kontaktirale profesorice i profesori koji su zatim dali svoje dopuštenje da se ispitivanje provede u sklopu njihove nastave. Prikupljanje podataka odvijalo se od 29. travnja do 05. lipnja 2019. godine. Svaka od navedenih studijskih grupa sudjelovala je u istraživanju u sklopu redovite nastave, gdje se osigurala mirna atmosfera i dovoljno prostora da svatko može ispuniti upitnik bez ometanja. Studenti/ce su pripremljeni ispisani upitnik ispunjavali 15 do 20 minuta. U samoj uputi upitnika sudionicima/ama je objašnjeno da će se od njih tražiti da popune svoje opće demografske podatke te pitanja o njihovim uvjerenjima i mišljenjima o

različitim društvenim skupinama i odnosu prema drugima. Objasnjeno im je da je sudjelovanje u istraživanju dobrovoljno, u potpunosti anonimno i da mogu odustati od ispitivanja u bilo kojem trenutku te da će se rezultati obrađivati isključivo na grupnoj razini i u znanstvene svrhe. Sudionike/ce se zamolilo da odgovaraju iskreno i da odgovore na sva pitanja u upitniku. Nakon pročitane upute, od sudionika/ca se tražilo da kvačicom označe polje da su informirani o istraživanju, načinu prikupljanja podataka i da se slažu da se njihovi rezultati na razini grupe obrade za potrebe ovog istraživanja. Također, u uputi je navedena *e-mail* adresa autorice na koju se mogu javiti svi koji imaju pitanja u vezi istraživanja i navedeno je da mogu ostaviti svoju *e-mail* adresu ili se mogu javiti ukoliko žele da im se pošalju rezultati istraživanja. Polovica sudionika/ca ispunjavala je verziju upitnika u kojem su se čestice odnosile na gej muškarce, a druga polovica verziju upitnika u kojem su se čestice odnosile na lezbijke. Dakle, sve čestice u obje verzije upitnika su glasile jednako, jedino se variralo odgovaraju li sudionici/e na pitanja o gej muškarcima ili o lezbijkama. Verzije upitnika podijeljene su nasumično unutar studijske grupe, ali na način da unutar svake bude podjednak broj i jedne i druge verzije upitnika. Nakon što su sudionici/e popunili upitnike, oni su šifrirani po fakultetu i smjeru sudionika/ca i na taj način su se podaci unosili u bazu i obrađivali u programskom paketu SPSS. Ispunjeni upitnici pohranjeni su potom na sigurno mjesto nedostupno svim drugim osoba i čuvat će se tamo pet godina, nakon čega će biti uništeni.

4. Rezultati

Tablica 1. *Deskriptivni podaci sudionika/ca na istraživanim varijablama*

	<i>N</i>	<i>min</i>	<i>max</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	Zakrivljenost	Spljoštenost
Podržavanje prava uk.	590	14	98	78,96	17,93	-1,19	1,00
Podržavanje prava L	294	14	98	79,06	17,66	-1,28	1,27
Podržavanje prava G	296	20	98	78,86	18,22	-1,11	,79
MH uk.	594	9	45	24,71	9,98	,025	-,89
MH L	300	9	45	24,25	9,45	,32	-,64
MH G	294	9	45	25,17	10,49	,16	-1,09
Religioznost	604	5	25	15,64	6,47	-,23	-1,26
Politička orijentacija	589	1	7	3,81	1,33	,13	,13
RWA	586	19	97	51,85	13,25	,36	,19
SDO	584	16	107	34,77	15,75	1,27	2,02
GBD	590	8	56	16,87	8,68	1,35	1,90
OEQ	599	8	52	17,90	9,04	1,12	1,14
Brojnost kontakta uk.	606	,00	5	1,73	1,20	,16	-,60
Brojnost kontakta L	305	,00	5	1,48	1,14	,34	-,39
Brojnost kontakta G	301	,00	5	1,99	1,20	-,05	-,59

Napomena: MH-moderna homonegativnost; uk-obje verzije, L-verzija o lezbijkama, G-verzija o gej muškarcima

Rezultati ovog istraživanja pokazuju kako studenti i studentice prigodnog uzorka pomagačkih struka i društvenih znanosti Sveučilišta u Zagrebu umjereno do jako podržavaju prava lezbijki i gej muškaraca te se u jednakoj mjeri podržavaju prava lezbijki i gej muškaraca. Prosječan rezultat na Skali moderne homonegativnosti nešto je niži od teorijskog prosjeka ($M=27$) te ukazuje na relativno neutralne stavove sudionika/ca o gej muškarcima i o lezbijkama. Sudionice i sudionici su umjereno religiozni i u prosjeku se svrstavaju na centar na skali političke orijentacije. Također, manje su skloni desničarskoj autoritarnosti te su niske orijentacije socijalnoj dominaciji, odnosno, grupno baziranoj dominaciji i protivljenju jednakosti. Što se tiče kontakta s lezbijkama i gej muškarcima, sudionici/e procjenjuju da kontakti nisu toliko brojni, tj. najveći broj sudionika/ca ima samo poznanike/ce homoseksualne orijentacije ($n=232$) te su značajno brojniji kontakti s gej muškarcima ($F(1,604)=29,573$, $p<,001$). Postignut je zadovoljavajući varijabilitet u svim mjerenim obilježjima. Varijable politička orijentacija, moderna homonegativnost prema gej muškarcima te čestina kontakata ukupna i s gej muškarcima imaju simetričnu distribuciju rezultata. Varijable podržavanja prava i religioznost su negativno asimetrične, što znači da se rezultati grupiraju oko gornjih vrijednosti svake od ljestvica, dok su sve ostale varijable pozitivno

asimetrične i njihovi rezultati grupiraju se oko donjih vrijednosti, najviše kod SDO, GBD i OEQ. Distribucije podržavanja prava, SDO, GBD, OEQ su leptokurtične, a distribucije svih ostalih varijabli platikurtične.

Sljedeći zadatak bio je ispitati postoje li razlike u podržavanju prava lezbijski naspram gej muškaraca, postoji li razlika između sudionika i sudionica te postoji li interakcijski efekt roda sudionika/ca i roda objekta stava.

Tablica 2. *Deskriptivni podaci podržavanja prava s obzirom na rod sudionika/ca i rod objekta stava*

Podržavanje prava	Rod	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	Zakrivljenost	Standardna pogreška
Lezbijke	Ženski	226	80,70	16,538	-1,344	,162
	Muški	68	73,62	20,141	-1,020	,291
	Ukupno	294	79,06	17,657		
Gej muškarci	Ženski	238	81,17	17,261	-1,225	,158
	Muški	58	69,38	19,126	-.877	,314
	Ukupno	296	78,86	18,222		
Ukupno	Ženski	464	80,94	16,900		
	Muški	126	71,67	19,717		
	Ukupno	590	78,96	17,928		

Rezultati pokazuju kako sudionice u većoj mjeri podržavaju prava gej muškaraca i lezbijki nego sudionici. U gotovo jednakoj mjeri podržavaju se prava lezbijki i prava gej muškaraca, i ukupno i kod sudionica, dok sudionici u malo većoj mjeri podržavaju prava lezbijki nego prava gej muškaraca.

Tablica 3a. Rezultati Levenovog testa homogenosti varijanci podržavanja prava s obzirom na rod sudionika/ca i rod objekta stava

<i>F</i>	<i>df</i> ₁	<i>df</i> ₂	<i>p</i>
1,906	3	586	,127

Tablica 3b. Rezultati Kolmogorov-Smirnovog testa normalnosti raspodjele vrijednosti podržavanja prava s obzirom na rod sudionika/ca i rod objekta stava

Rod objekta stava	Rod sudionika/ca	Kolmogorov-Smirnov ^a		
		Statistik	<i>df</i>	<i>p</i>
Lezbijke	Ženski	,149	226	<,001
	Muški	,140	69	,002
Gej muškarci	Ženski	,165	238	<,001
	Muški	,137	58	,009

Napomena: a-Lilliefors korekcija

Kako bi se provjerilo jesu li razlike u podržavanju prava s obzirom na rod sudionika/ca i rod objekta stava značajne, provjerene su pretpostavke za provođenje dvosmjerne ANOVA-e. Vidljivo je kako veličina uzorka po razinama nije ujednačena te da Kolmogorov-Smirnov test ukazuje na odstupanje od normalnosti raspodjele vrijednosti podržavanja prava s obzirom na rod sudionika/ca i rod objekta stava (vidi Tablicu 3b). No, Howell (2010) navodi da su kod velikih uzoraka raspodjele koje odstupaju od normaliteta prihvatljive ukoliko su asimetrične u istom smjeru, što je ovdje slučaj (vidi Tablicu 2). Također, zadovoljen je kriterij homogenosti varijanci (vidi Tablicu 3a.), stoga se pristupilo provođenju dvosmjerne ANOVA-e.

Tablica 4. Rezultati sažetka dvosmjerne analize varijance za određenost podržavanja prava rodom sudionika/ca i rodom objekta stava

Izvor varijabiliteta	Suma kvadrata	Stupnjevi slobode	Srednja suma kvadrata	<i>F</i>	<i>p</i>	Parcijalni eta kvadrat	Statistička snaga
Rod objekta stava	350,225	1	350,225	1,139	,286	,002	,187
Rod sudionika/ca	8784,282	1	8784,282	28,567	<,001	,046	1,000
Rod objekta stava*Rod sudionika/ca	546,079	1	546,079	1,776	,183	,003	,265
Unutar skupina	180190,788	586	307,493				
Ukupno	3868022,0	590					

Rezultati dvosmjerne ANOVA-e pokazali su kako postoji statistički značajna razlika u podržavanju prava gej muškaraca i lezbijki s obzirom na rod sudionika/ca, na način da sudionice u većoj mjeri podržavaju njihova prava od sudionika. Prava se u jednakoj mjeri podržavaju i za lezbijke i za gej muškarce pri čemu se 4,6% procjene podržavanja prava može se objasniti temeljem roda sudionika/ca. Statistička snaga pokazala je kako će se hipoteza o nedjelovanju roda sudionika/ca na podržavanje prava kada ono u stvarnosti ne vrijedi s potpunom sigurnošću odbaciti. Ujedno nije utvrđeni statistički značajan interakcijski efekt roda sudionika/ca i roda objekta stava.

Tablica 5. Pearsonovi koeficijenti korelacije između analiziranih varijabli za lezbijke (iznad dijagonale) i gej muškarce (ispod dijagonale)

	Podržavanje prava G	MH G	Rod	Religioznost	Politička orijentacija	RWA	GBD	OEQ	Brojnost kontakata
Podržavanje prava L	-	-,799**	-,170**	-,434**	-,549**	-,722**	-,370**	,440**	,283**
MH L	-,813**	-	,202**	,370**	,540**	,615**	,432**	-,411**	-,230**
Rod	-,257**	,324**	-	-,162**	,096	0,004	,283**	-,261**	-,053
Religioznost	-,467**	,454**	-,086	-	,453**	,556**	,012	-,106	-,222**
Politička orijentacija	-,565**	,500**	,120*	,454**	-	,588**	,244**	-,361**	-,214**
RWA	-,723**	,670**	,072	,597**	,572**	-	,318**	-,313**	-,289**
GBD	-,326**	,469**	,307**	,045	,213**	,281**	-	-,582**	-,099
OEQ	,365**	-,425**	-,304**	-,033	-,236**	-,210**	-,585**	-	,095
Brojnost kontakata	,394**	-,360**	-,215**	-,232**	-,212**	-,300**	-,093	,065	-

Napomena: ** p <,01, * p <,05

Korelacije prikazane u Tablici 5 pokazuju kako je podržavanje prava i lezbijki i gej muškaraca statistički značajno povezano sa svim promatranim varijablama. Prava i lezbijki i gej muškaraca u većoj mjeri podržavaju osobe koje iskazuju manju modernu homonegativnost, manju desničarsku autoritarnost, koje su lijeve političke orijentacije i manje religiozne, osobe koje se manje protive jednakosti i imaju manju sklonost grupno baziranoj dominaciji, osobe koje imaju brojnije kontakte s njima te osobe ženskog roda. Podržavanje prava i lezbijki i gej muškaraca u najvećoj je korelaciji s modernom homonegativnošću i desničarskom autoritarnošću stoga se može pretpostaviti da će ove dvije varijable biti najbolji prediktori podržavanja prava. Isto tako, podržavanje prava i lezbijki i gej muškaraca najmanje je povezano s rodom sudionika/ca, s time da je ta korelacija viša kod podržavanja prava gej muškaraca nego lezbijki. Protivljenje jednakosti u većoj je mjeri povezano s podržavanjem prava lezbijki, dok je brojnost kontakata u većoj korelaciji s podržavanjem prava gej muškaraca. Nešto više korelacije očekivane su unutar blokova varijabli, međutim, umjerene interkorelacije javljaju se i između izraženosti moderne homonegativnosti i većine ostalih promatranih varijabli, te između religioznosti i političke orijentacije s desničarskom autoritarnošću. Ostale interkorelacije su značajne, ali niske ili nisu značajne.

Kako bi se ispitala mogućnost objašnjenja podržavanja prava lezbijki, odnosno, gej muškaraca, provedene su 2 hijerarhijske regresijske analize s 4 bloka prediktora, jedna za predviđanje podržavanja prava lezbijki, a druga za predviđanje podržavanja prava gej muškaraca. Odabir i redoslijed blokova temeljen je na istraživanju Huić i suradnica (2015). Prvi blok varijabli odnosi se na socio-demografske karakteristike te se sastoji od 3 varijable: rod sudionika/ca, religioznost i politička orijentacija. Drugi blok odnosi se na socio-političke stavove te se također sastoji od 3 varijable: desničarska autoritarnost, grupno bazirana dominacija i protivljenje jednakosti. Treći blok odnosi se na kontakt te sadrži varijablu brojnost kontakata koja je mogla utjecati na promjenu stavova prema pravima lezbijki i gej muškaraca (Huić i sur., 2015). Zadnji blok čini moderna homonegativnost, ujedno i jedina varijabla toga bloka.

Tablica 6a. Prikaz vrijednosti koeficijenata hijerarhijske regresijske analize te doprinosa pojedinih blokova u predviđanju podržavanja prava lezbijki

Model	R	R ²	Prilagođeni R ²	Standardna pogreška prognoze	ΔR^2	ΔF	df ₁	df ₂	p
1 Soc-dem.	,618	,382	,375	13,767	,382	54,925	3	267	<,001
2 Soc-polit.	,772	,595	,586	11,201	,214	46,450	3	264	<,001
3 Kontakt	,773	,598	,587	11,191	,002	1,503	1	263	,221
4 MH	,861	,742	,734	8,986	,144	145,892	1	262	<,001

Tablica 6b. Prikaz vrijednosti koeficijenata hijerarhijske regresijske analize te doprinosa pojedinih blokova u predviđanju podržavanja prava gej muškaraca

Model	R	R ²	Prilagođeni R ²	Standardna pogreška prognoze	ΔR^2	ΔF	df ₁	df ₂	p
1 Soc-dem.	,661	,437	,430	13,898	,437	69,206	3	268	<,001
2 Soc-polit.	,784	,614	,605	11,567	,178	40,644	3	265	<,001
3 Kontakt	,799	,638	,629	11,221	,024	17,606	1	264	<,001
4 MH	,863	,745	,737	9,439	,107	110,089	1	263	<,001

Tablica 7a. Testiranje značajnosti koeficijenata hijerarhijske regresijske analize za podržavanje prava lezbijki

Model		Suma kvadrata	df	Srednja suma kvadrata	F	p
1 Soc-dem.	Regresija	31231,791	3	10410,597	54,925	<,001
	Rezidual	50608,046	267	189,543		
	Ukupno	81839,838	270			
2 Soc-polit.	Regresija	48715,949	6	8119,325	64,712	<,001
	Rezidual	33123,888	264	125,469		
	Ukupno	81839,838	270			
3 Kontakt	Regresija	48904,211	7	6986,316	55,788	<,001
	Rezidual	32935,627	263	125,231		
	Ukupno	81839,838	270			
4 MH	Regresija	60684,425	8	7585,553	93,944	<,001
	Rezidual	21155,413	262	80,746		
	Ukupno	81839,838	270			

Tablica 7b. Testiranje značajnosti koeficijenata hijerarhijske regresijske analize za podržavanje prava gej muškaraca

Model		Suma kvadrata	<i>df</i>	Srednja suma kvadrata	<i>F</i>	<i>p</i>
1 Soc-dem.	Regresija	40104,587	3	13368,196	69,206	<,001
	Rezidual	51768,615	268	193,166		
	Ukupno	91873,202	271			
2 Soc-polit.	Regresija	56418,065	6	9403,011	70,28	<,001
	Rezidual	35455,138	265	133,793		
	Ukupno	91873,202	271			
3 Kontakt	Regresija	58634,703	7	8376,386	66,53	<,001
	Rezidual	33238,5	264	125,903		
	Ukupno	91873,202	271			
4 MH	Regresija	68442,542	8	8555,318	96,03	<,001
	Rezidual	23430,66	263	89,09		
	Ukupno	91873,202	271			

Tablica 8a. Prikaz standardiziranih i nestandardiziranih koeficijenata analiziranih prediktora podržavanja prava lezbijki i testiranja njihove značajnosti

Model		Nestandardizirani koeficijenti		Standardizirani koeficijenti		
		b	Standardna pogreška	β	t	p
1	Konstanta	120,948	3,720		32,512	<,001
	Rod	-7,436	2,071	-,180	-3,591	<,001
	Religioznost	-,789	,149	-,294	-5,287	<,001
	PO	-5,248	,741	-,393	-7,079	<,001
2	Konstanta	115,932	7,118		16,287	<,001
	Rod	-5,302	1,784	-,128	-2,972	,003
	Religioznost	-,289	,132	-,108	-2,192	,029
	PO	-1,193	,698	-,089	-1,708	,089
	RWA	-,703	,070	-,555	-10,045	<,001
	GBD	-,008	,101	-,004	-,084	,933
	OEQ	,335	,099	,173	3,394	,001
3	Konstanta	113,046	7,491		15,091	<,001
	Rod	-5,183	1,785	-,125	-2,903	,004
	Religioznost	-,273	,132	-,102	-2,061	,040
	PO	-1,130	,700	-,085	-1,614	,108
	RWA	-,690	,071	-,545	-9,757	<,001
	GBD	-,006	,101	-,003	-,063	,950
	OEQ	,342	,099	,176	3,465	,001
	Kontakt	,794	,647	,051	1,226	,221
4	Konstanta	114,255	6,016		18,993	<,001
	Rod	-2,619	1,449	-,063	-1,807	,072
	Religioznost	-,133	,107	-,049	-1,243	,215
	PO	,157	,572	,012	,274	,784
	RWA	-,439	,060	-,347	-7,256	<,001
	GBD	,183	,082	,092	2,224	,027
	OEQ	,266	,079	,137	3,348	,001
	Kontakt	,445	,521	,029	,855	,394
	MH	-,981	,081	-,538	-12,079	<,001

Napomena: PO – politička orijentacija; MH – moderna homonegativnost

Tablica 8b. *Prikaz standardiziranih i nestandardiziranih koeficijenata analiziranih prediktora podržavanja prava gej muškaraca i testiranja njihove značajnosti*

Model		Nestandardizirani koeficijenti		Standardizirani koeficijenti		p
		b	Standardna pogreška	β	t	
1	Konstanta	126,741	3,719		34,081	<,001
	Rod	-10,920	2,131	-,240	-5,124	<,001
	Religioznost	-,871	,147	-,307	-5,909	<,001
	PO	-5,642	,722	-,407	-7,814	<,001
2	Konstanta	124,657	6,823		18,271	<,001
	Rod	-7,466	1,876	-,164	-3,979	<,001
	Religioznost	-,248	,141	-,087	-1,761	,079
	PO	-2,336	,672	-,168	-3,476	,001
	RWA	-,746	,079	-,529	-9,497	<,001
	GBD	,007	,104	,003	,069	,945
	OEQ	,302	,096	,152	3,152	,002
3	Konstanta	112,493	7,226		15,569	<,001
	Rod	-5,599	1,873	-,123	-2,989	,003
	Religioznost	-,178	,138	-,063	-1,291	,198
	PO	-2,308	,652	-,166	-3,540	<,001
	RWA	-,693	,077	-,492	-8,978	<,001
	GBD	,002	,101	,001	,019	,985
	OEQ	,321	,093	,162	3,453	,001
	Brojnost kont.	2,570	,612	,169	4,196	<,001
4	Konstanta	115,739	6,086		19,017	<,001
	Rod	-1,486	1,624	-,033	-,915	,361
	Religioznost	,060	,118	,021	,508	,612
	PO	-1,595	,553	-,115	-2,886	,004
	RWA	-,408	,070	-,289	-5,794	<,001
	GBD	,203	,087	,096	2,329	,021
	OEQ	,159	,080	,080	1,999	,047
	Kontakt	1,651	,523	,109	3,159	,002
	MH	-,926	,088	-,530	-10,492	<,001

Napomena: PO – politička orijentacija; MH – moderna homonegativnost

Iz koeficijenta multiple korelacije (vidi Tablice 6a i 6b) dobivenog uvođenjem prvog bloka u analizu, vidljivo je da socio-demografske karakteristike objašnjavaju nešto više varijance podržavanja prava gej muškaraca (43,7%) nego lezbijki (38,2%). Iz Tablica 8a i 8b vidi se da su sve tri varijable, pripadne tom bloku, značajni prediktori podržavanja prava u obje analize, te se kao najbolji prediktor pokazala politička orijentacija, a najslabiji rod sudionika/ca. Socio-politički stavovi uvedeni u drugom bloku objašnjavaju dodatnih 17-21% varijance podržavanja prava. U obje analize, najbolji prediktor je desničarska autoritarnost. Sljedeći najjači prediktor podržavanja prava lezbijki je OEQ, a slijede ga rod i religioznost. Kod podržavanja prava gej muškaraca, sljedeći najbolji prediktor jest politička orijentacija, zatim rod i OEQ. Dakle, za podržavanje prava lezbijki politička orijentacija nije značajan prediktor, a za podržavanje prava gej muškaraca religioznost. U obje analize, GBD nije značajan prediktor. Uvođenjem trećeg bloka koji se odnosi na kontakt, desničarska autoritarnost i dalje je najbolji prediktor podržavanja prava lezbijki i gej muškaraca, te je za podržavanje prava gej muškaraca dodatno objašnjeno 2,4%, a kod podržavanja prava lezbijki nema značajnog porasta u dodatnom objašnjenju varijance. Dakle, brojnost kontakata nije značajan prediktor podržavanja prava lezbijki, ali je sljedeći po veličini značajan prediktor objašnjavanja prava gej muškaraca. Slijede ga politička orijentacija, OEQ i rod, dok religioznost i GBD i dalje nisu značajni. Za podržavanje prava lezbijki sljedeći značajan prediktor jest OEQ, pa rod i religioznost, koja je rubno značajna, dok politička orijentacija i GBD nisu značajni. Uvođenjem zadnjeg bloka, moderne homonegativnosti, značajno je objašnjeno dodatnih 10-14% varijance podržavanja prava, što znači da se na temelju odabranog seta blokova varijabli može objasniti 74,2% varijance podržavanja prava lezbijki te 74,5% varijance podržavanja prava gej muškaraca. Korekcija R^2 , koja se koristi zbog toga što je R^2 dobiven regresijom često precijenjen, predstavlja procjenu R^2 u populaciji na osnovi korištenoga uzorka te nije velika. Podržavanje prava lezbijki i gej muškaraca najbolje se može predvidjeti na temelju moderne homonegativnosti te zatim desničarske autoritarnosti. Sljedeći značajan prediktor za podržavanje prava lezbijki je OEQ te GBD također postaje značajan, iako slab, prediktor. Kontakt, religioznost, politička orijentacija i rod nisu značajni prediktori podržavanja prava lezbijki. Podržavanje prava gej muškaraca nakon moderne homonegativnosti i desničarske autoritarnosti najbolje predviđaju politička orijentacija i kontakt, a slijede OEQ i GBD, koji postaje značajan prediktor isto kao i kod prava lezbijki, iako su im vrijednosti niske. Rod i religioznost nisu značajni prediktori podržavanja prava gej muškaraca. Iz Tablica 7a i 7b vidljivo je da je predviđanje prava i lezbijki i gej muškaraca na temelju korištenog modela u svakom koraku statistički značajno na populacijskoj razini.

5. Rasprava

Prvi cilj ovog istraživanja bio je ispitati u kojoj mjeri studenti i studentice pomagačkog profesionalnog usmjerenja podržavaju prava lezbijki i gej muškaraca. Rezultati su pokazali kako je podržavanje prava umjereno prema visokom te su stavovi prema lezbijkama i gej muškarcima u prosjeku neutralni. Navedeno je u skladu s Brownovim i Henriquezovim (2011) istraživanjem studenata i studentica, te istraživanjima provedenim u Hrvatskoj koja govore o neutralnim do blago pozitivnim stavovima prema lezbijkama i gej muškarcima (Kalebić Maglica i Vuković, 2015; Kovčo Vukadin, 2016; Kozjak Mikić i Petković, 2015; Pavlov, 2018; Tomić, Huić i Čepulić, 2013). Neutralnost stavova u ovom istraživanju može se objasniti time da polovica sudionika/a ima negativnije, a polovica pozitivnije stavove. Također, izraženost stavova i podržavanja prava može se dijelom razlikovati s obzirom na profesionalno usmjerenje sudionika/ca istraživanja. Istraživanja pokazuju kako studentice i studenti pomagačkih struka imaju pozitivnije stavove prema lezbijkama i gej muškarcima od studenata ostalih struka (Costa i sur., 2014, prema Huić i sur., 2015). Papadaki i suradnici (2015) navode mogućnost postojanja kumulativnog efekta građe koju uče studenti/ce pomagačkih struka koja ublažuje njihove stavove prema lezbijkama i gej muškarcima, npr. više uče o socijalnoj nepravdi. Još jedno od objašnjenja je da osobe koje odabiru studirati pomagačke struke već same po sebi imaju pozitivnije stavove. Ipak, uzimajući u obzir raspon odgovora, zabrinjavajuće je da neki od studenata/ica uopće ne podržavaju ispitana prava i imaju vrlo negativne stavove prema lezbijkama i gej muškarcima. To je problematično budući da će kroz svoj profesionalni rad utjecati na percepciju i odnošenje prema osobama homoseksualne orijentacije. Ovdje je važna uloga obrazovanja i profesora/ica koji bi trebali studentima/cama objasniti etička načela po kojima struke djeluju i objasniti zašto je važno odvojiti osobne stavove od profesionalne uloge i djelovati po načelima struke kada je navedeno u konfliktu.

Analiza varijance pokazala je kako postoji statistički značajna razlika između studenata i studentica u podržavanju prava lezbijki i gej muškaraca na način da studentice u većoj mjeri podržavaju prava. Istraživanje Browna i Henriqueza (2011), Ellis i suradnica (2015) i Huić i suradnica (2015) također je pokazalo kako studentice statistički značajnije podržavaju prava lezbijki i gej muškaraca nego studenti. Razlika u stavovima studenata i studentica može se pripisati tome da muškarcima mogu osjećati pritisak za iskazivanjem heteroseksističkih stavova kako bi potvrdili svoju maskulinitet. Oni osjećaju veći pritisak na konformiranje rodnim ulogama, a homoseksualna orijentacija može se percipirati kršenjem

tradicionalnih rodnih normi (Kite i Deaux, 1987; Kite i Whitely, 1998, prema Huić i sur., 2015). Suprotno očekivanjima, ne postoje značajne razlike u podržavanju prava gej muškaraca naspram prava lezbijki te nema značajnog interakcijskog efekta roda sudionika/ca i roda objekta stava. Očekivanje o značajnom efektu roda objekta stava i interakcijskom efektu postavljeno je na temelju istraživanja koja su proučavala opće stavove prema lezbijkama i gej muškarcima, no potvrdilo je rezultate istraživanja Huić i suradnica (2015) te Morrisona i suradnika (2009) koji su ispitivali stavove o pravima. Nepostojanje značajne razlike u podržavanju prava lezbijki naspram gej muškaraca može biti zbog toga što su većinu uzorka činile žene, a kod njih se uglavnom ne nalaze razlike u stavovima prema lezbijkama naspram gej muškaraca (Herek 2007; LaMar i Kite, 1998; Papadaki i sur., 2015; Parmač, 2005). S druge strane, kao što je već navedeno, stavovi prema lezbijkama i gej muškarcima ne moraju nužno odražavati stavove o njihovim pravima. Kako navodi Condorelli (2014), podržavanje prava, tj. protiviljenje institucionalnoj diskriminaciji razlikuje se od općih stavova u svojoj osnovi stoga moguće da nije nađen značajan efekt roda objekta stava upravo zbog toga što se podržavanje prava većinom temelji na kognitivnoj komponenti stava, a opći stavovi, tj. homonegativnost, na afektivnoj. Dakle, iako osobe imaju pozitivnije opće stavove prema lezbijkama, njihova prava i prava gej muškaraca podržavaju u istoj mjeri. To potvrđuje istraživanje Kitea i Whitelyja (1996) koje je pokazalo kako osobe koje imaju negativnije stavove o lezbijkama i gej muškarcima nemaju nužno negativne stavove prema njihovim pravima. Slično objašnjenje ponudile su Huić i suradnice (2015) za neznačajnost interakcijskog efekta roda sudionika/ca i roda objekta stava pri ispitivanju općih stavova naspram stavova o pravima. Autorice navode kako su istraživanja pokazala da muškarci imaju erotiziranu sliku o lezbijkama, no ne i o gej muškarcima, što utječe na pozitivnije stavove o lezbijkama i čini afektivnu komponentu općeg stava, dok ta komponenta izostaje kad je riječ o stavu prema njihovim pravima. Kako bi se provjerile navedene pretpostavke, naknadno je provedena dvosmjerna analiza varijance s modernom homonegativnošću kao zavisnom varijablom te su se sva tri efekta pokazala značajnim (rod sudionika/ca: $F(1,590)=45,877$, $p<,001$; rod objekta stava: $F(1,590)=5,565$, $p=,019$; interakcijski efekt: $F(1,590)=4,318$, $p=,038$).

Potvrđena je pretpostavka da je podržavanje prava statistički značajno povezano sa svim prediktorskim varijablama te su rezultati i smjerovi korelacija u skladu s ostalim istraživanjima koja su proučavala podržavanje prava (Brown i Henriquez, 2011; Ellis i sur., 2003; Huić i sur., 2015; Wood i Bartkowski, 2004). Rezultati su pokazali kako su različite

varijable značajni prediktori za podržavanje prava lezbijki naspram prava gej muškaraca i još jednom potvrdili kako se proučavanje odrednica stavova prema ovim populacijama treba istraživati odvojeno.

Podržavanje prava najviše je povezano s modernom homonegativnošću, tj. stavovima prema lezbijkama i gej muškarcima, što je slučaj i u istraživanju Carrick (2010) te Huić i suradnica (2015). Stoga, ne iznenađuje da se moderna homonegativnost pokazala najboljim prediktorom podržavanja prava u obje analize. Kako moderna homonegativnost predstavlja mišljenje da gej muškarci i lezbijke nepotrebno i nelegitimno zahtijevaju promjene *statusa quo*, ne iznenađuje da sudionici/e koje tako razmišljaju ne žele mijenjati *status quo* po pitanju (ne)jednakosti prava ni samim time priznati jednaka prava osobama homoseksualne orijentacije (Huić i sur., 2015).

Desničarska autoritarnost drugi je po redu najznačajniji prediktor podržavanja prava što je očekivano budući da osobe s izraženijom desničarskom autoritarnošću percipiraju lezbijke i gej muškarce kao vanjsku skupinu koja prijeti tradicionalnim društvenim normama. Važnost RWA u predviđanju stavova prema osobama homoseksualne orijentacije potvrdila su mnogobrojna istraživanja koja su istraživala stavove o lezbijkama i gej muškarcima, gdje se RWA pokazala kao najznačajniji prediktor (Jaković, 2006; Milković, 2015; Stones, 2006; Whitely i Lee, 2000), te je ovo istraživanje pokazalo da ima vrlo važnu ulogu i u predviđanju njihovih prava. Whitely i Ægisdottir (2000) navode kako ljudi s visokim stupnjem autoritarnosti ne osuđuju osobe homoseksualne orijentacije samo zato što projiciraju osuđujuće stavove autoriteta kojeg poštuju, nego im autoritarnost utječe na oblikovanje uvjerenja o rodnim ulogama koja zatim oblikuju stavove prema homoseksualnoj orijentaciji. Dakle, opravdanje za svoje predrasude prema osobama homoseksualne orijentacije nalaze u kršenju rodnih uloga od strane lezbijki i gej muškaraca. Altemeyer (1994) navodi kako većina osoba s izraženom RWA ne shvaća da su neuobičajeno submisivne, konvencionalne i agresivne. Kad to osvijeste, obično pokažu volju za nekom promjenom. Intervencije koje potiču kritičko razmišljanje, ukazuju na manjkavosti oslanjanja isključivo na mišljenja autoriteta te pružanje načina za upravljanje situacijama u kojima su vlastita uvjerenja u sukobu s uvjerenjima autoriteta mogli bi pomoći u smanjenju autoritarnosti (Goodman i Moradi, 2008, prema Adelman, 2013). No, takve intervencije potrebno je provesti u skladu s karakteristikama osoba koje imaju visoko izraženu autoritarnost, što znači da bi u mijenjanje stavova o osobama homoseksualne orijentacije i njihovim pravima trebala biti uključena osoba od autoriteta koja je važna tim ljudima (Adelman, 2013). Kod studenata/ica to mogu

biti profesori/ce koji bi trebali poticati kritičko razmišljanje i educirati studente/ice o tome kako homofobni i heteroseksistički stavovi ometaju djelotvoran rad s LGBTIQ osobama (Swank i Raiz, 2010).

Rezultati regresijske analize potvrdili su argumente koji govore kako je podljestvice SDO bolje proučavati odvojeno. Prije uvođenja moderne homonegativnosti u regresijski model, grupno bazirana dominacija nije se pokazala značajnim prediktorom, no protivljenje jednakosti jest, što potvrđuje teoriju Kuglera i suradnika (2010) da su ovo različite vrste političkih mišljenja i da su različito motivirani. U završnom modelu za lezbijke OEQ je važniji prediktor od GBD, a kod gej muškaraca je OEQ rubno značajan, iako su i njegove i vrijednosti GBD izrazito niske. Buduća istraživanja svakako bi trebala detaljnije poručiti vezu između podržavanja prava, OEQ, GBD i moderne homonegativnosti. Naime, kako se OEQ odnosi na opravdavanje sustava i opiranje promjeni *statusa quo*, smisleno je da je ova komponenta u značajnom odnosu s podržavanjem prava. Sudionice i sudionici ovog istraživanja uglavnom se ne protive jednakosti što znači da se zalažu za egalitarizam, ne opravdavaju sustav ukoliko diskriminira i spremni su na promjenu trenutnog stanja prava osoba homoseksualne orijentacije, iako se to pitanje ne tiče njih direktno. S druge strane, GBD pokreću negativni stavovi i predrasude prema vanjskim grupama koje vode aktivnom i agresivnom promicanju hijerarhije, stoga bi ova komponenta trebala biti važnija za predviđanje homonegativnih stavova. Kako bi se provjerila ova pretpostavka, naknadno je provedena hijerarhijska regresijska analiza s modernom homonegativnošću kao kriterijskom varijablom te su rezultati potvrdili pretpostavku. U ovom slučaju, GBD značajno predviđa izraženost moderne homonegativnosti, a OEQ ne.

Istraživanja koja su proučavala stavove prema lezbijkama i gej muškarcima nisu dala jednoznačne nalaze o tome je li za predviđanje stavova o lezbijkama i gej muškarcima važnija RWA ili SDO. Altemeyer (1998) navodi kako je moguće da predrasude prema osobama homoseksualne orijentacije više koreliraju s RWA nego SDO zbog toga što je RWA u puno većoj mjeri korelira s religioznošću i konzervativizmom nego što s tim varijablama korelira SDO, a kao što je u mnogo istraživanja potvrđeno, izraženo priklanjanje religioznim i konzervativnim (desničarskim) vrijednostima usko je povezano s negativnim stavovima prema osobama homoseksualne orijentacije jer se na njih gleda kao grešne i nemoralne. Whitely i Lee (2000) također u svom istraživanju potvrđuju veću povezanost stavova prema osobama homoseksualne orijentacije s RWA nego SDO. Rezultati o samoj značajnosti predviđanja stavova prema lezbijkama i gej muškarcima na temelju SDO također nisu

konzistentni. Moguće da je to zbog toga što OEQ i GBD nisu promatrane kao zasebne mjere. Budući da su se RWA, OEQ i GBD prvi puta proučavale zajedno u odnosu na podržavanje prava lezbijki i gej muškaraca, budućim istraživanjima podržavanja prava predlaže se da također uključe sve tri varijable kako bi se utvrdilo da li stvarno podržavanje prava u većoj mjeri ovisi o tome jesu li osobe podložne autoritetu i tradicionalnim društvenim konvencijama nego o želji za jednakosti i tome da vlastita grupa dominira nad vanjskom.

Brojnost kontakata pokazala se kao značajan prediktor podržavanja prava gej muškaraca, no ne i lezbijki, a isti nalaz dobile su Huić i suradnice (2015) u svom istraživanju, samo što je do uključivanja modernih predrasuda u zadnjem koraku kontakt bio značajan prediktor i za lezbijke, što nije slučaj u ovom istraživanju. Istraživanja pokazuju kako osobna interakcija s lezbijkama ili gej muškarcima smanjuje predrasude pružajući informacije koje smanjuju neznanje o tim populacijama (Ellis i Vasseur, 1993; prema Papadaki i sur., 2015). Isto tako, vjerojatnije je da će heteroseksualne osobe s pozitivnim stavovima poznavati lezbijku ili gej muškarca osobno i temeljit će svoja mišljenja na realističnijim uvjerenjima (Papadaki i sur., 2015). Međutim, samo pružanje točnih informacija i smanjenje neznanja nije dovoljno za nestanak predrasuda zbog emocionalne osnove predrasuda i kognitivnih zamki poput pristranosti pri atribucijama (Aronson, Wilson i Akert, 2002). Allportova (1954, prema Aronson, Wilson i Akert, 2002) hipoteza kontakata govori da se predrasude mogu smanjiti ako su većinska i manjinska skupina u ravnopravnom odnosu kojeg podržavaju institucije te koji vodi zajedničkom cilju. Za studente/ice to se može postići organiziranjem susreta i projekata u sklopu obavezne nastave u kojima će sudjelovati i LGBTIQ osobe. Potrebno je dublje istražiti povezanost brojnosti kontakata s podržavanjem prava gej muškaraca i lezbijki kako bi se razumjelo zbog čega podržavanje prava gej muškaraca ovisi o kontaktima, a podržavanje prava lezbijki ne.

Rezultati su pokazali da je za podržavanje prava gej muškaraca važno i to je li osoba lijeve ili desne političke orijentacije. Političari/ke liberalne i lijevije orijentacije imaju više razumijevanja za različitosti i stoga ulažu napore kako bi smanjili socijalnu stigmatu i traže pravna i politička rješenja za institucionalne promjene nužne za promicanje socijalne pravde (Rawls, 1993, prema Carrick, 2010). Također, osobe lijevije i liberalne političke orijentacije podržavaju prava lezbijki i gej muškaraca u sklopu svog generalno većeg podržavanja prava manjina (Tygart, 2000), stoga ne iznenađuje da se ovaj prediktor pokazao značajnim.

Iako značajno i srednje visoko povezana s podržavanjem prava, religioznost se u završnom modelu regresije nije pokazala značajnim samostalnim prediktorom, što je različito od očekivanja i prijašnjih istraživanja (Carrick, 2010; Huić i sur, 2015.; Schwartz, 2010). Razlog tome može biti visoka interkorelacija religioznosti s desničarskom autoritarnosti pa ne doprinosi samostalno objašnjenju podržavanja prava. Adelman (2013) navodi kako istraživanja pokazuju da je RWA u većoj mjeri povezana s predrasudama nego religioznost te da su religioznost i RWA međusobno u visokoj korelaciji, što je slučaj i u ovom istraživanju. Zbog toga, većinu povezanosti religioznost i predrasuda prema osobama homoseksualne orijentacije može objasniti RWA. Naime, predrasude ne uzrokuje samo intrinzična motivacija u pozadini nečije religioznosti, već autoritaran način na koji se neki ljudi drže svojim vjerskih uvjerenja. Awad i Hall-Clark (2009, prema Adelman, 2013) objašnjavaju da je RWA temelj predrasuda religioznih osoba prema osobama homoseksualne orijentacije. Osobe s izraženom RWA u velikoj se mjeri poistovjećuju da svojom religijom te se u većoj mjeri priklanjaju vjerskom fundamentalizmu i manje propituju religijske postavke. Značajnost religioznosti u podržavanju prava osoba homoseksualne orijentacije nije dobivena u istraživanju Tygarta (2000). Autor objašnjava da se manje religiozne osobe i osobe čiji su religijski pogledi više liberalni ili manje tradicionalni uglavnom priklanjaju političkim ideologijama koje imaju razumijevanja za probleme osoba homoseksualne orijentacije te priklanjaju takvim ideologijama, prije nego religioznost, određuje stavove i mišljenja o osobama homoseksualne orijentacije.

Rod sudionika/ca prestaje biti značajan prediktor u zadnjem koraku regresijske analize, uključivanjem moderne homonegativnosti, što se dogodilo i u istraživanju Huić i suradnica (2015). Autorice navode pretpostavku da su moderne predrasude medijator povezanosti roda s podržavanjem prava lezbijki i gej muškaraca što bi buduća istraživanja trebala istražiti.

Zaključno, prediktori važni za predviđanje stavova o lezbijkama i gej muškarcima važni su i za predviđanje njihovih prava. Podržava li osoba njihova prava najviše će ovisiti o njenim stavovima prema ovim populacijama te stupnju podložnosti autoritetima i tradicionalnim vrijednostima. Također, podržavanje prava lezbijki i gej muškaraca potrebno je proučavati odvojeno jer se pokazalo kako su različite odrednice važne za njihovo objašnjavanje.

5.1. Metodološki nedostaci i implikacije istraživanja

Ograničenje ovog istraživanja je to da je provedeno na prigodnom uzorku te se rezultati ne mogu generalizirati na populaciju studenata/ica ni opću populaciju. Također, većinu uzorka čine žene, što je uobičajeno za pomagačka profesionalna usmjerenja, no budući da žene imaju pozitivnije stavove o ovim pitanjima od muškaraca, postoji mogućnost da su dobiveni rezultati preoptimistični. Također, korelacijski nacrt ovog istraživanja ne dopušta uzročno-posljedično zaključivanje te je za kauzalno zaključivanje potrebno osmisliti eksperimentalni nacrt. Nedostatak ovog istraživanja je da sudionici/e nisu odgovorili na sve čestice SGLCR skale. Zbog greške u ispisu upitnika nije ispitano podržavanje prava na zaposlenje i privatnost te podržavanje zakona o sodomiji. Kako bi se dobila šira slika o podržavanju prava, potrebno je provesti istraživanje koje obuhvaća cijelu skalu te skalu validirati na hrvatskoj populaciji. Također, uvijek postoji mogućnost da su sudionici/e socijalno poželjno odgovarali na pitanja, naročito uzevši u obzir svoju struku i očekivanja koja struka ima o stavovima na proučavana pitanja. U buduću se u proučavanje ove tematike može uključiti skala za mjerenje socijalne poželjnosti odgovora.

S druge strane, doprinos ovog istraživanja jest da je, uz istraživanje Huić i suradnica (2015), ovo jedino psihologijsko istraživanje koje istražuje podržavanje prava lezbijki i gej muškaraca u Hrvatskoj. Također, u ovom radu istraživani su odnosi s varijablama koje autorice nisu ispitale, te su prvi put desničarska autoritarnost te grupno bazirana dominacija i protivljenje jednakosti zajedno promatrane kao odrednice podržavanja prava lezbijki i gej muškaraca. Također, prednost je da se podržavanje prava lezbijki i prava gej muškaraca proučavalo odvojeno budući da istraživanja pokazuju kako se i razina podržavanja i njihove odrednice razlikuju.

Potrebno je dodatno ispitati odrednice podržavanja prava lezbijki i gej muškaraca na poduzorcima žena i muškaraca da se utvrdi postoji li razlika; može biti da različite varijable određuju hoće li žene podržavati prava lezbijki i gej muškaraca i hoće li ih podržavati muškarci. Za buduća istraživanja SGLRC skalu moguće je modificirati i nadopuniti dodatnim česticama koje uključuju prava koja trenutnim česticama nisu obuhvaćene, kao što je pravo na socijalnu pomoć, zdravstvenu zaštitu ili medicinski potpomognutu oplodnju. Odrednice podržavanja prava svakako je potrebno proučiti i kod studenata/ica različitih struka i kod opće populacije u Hrvatskoj. U istraživanju o odrednicama sklonosti pozitivnom, odnosno negativnom ponašanju opće hrvatske populacije prema osobama homoseksualne orijentacije, Huić i suradnice (2016) utvrdile su da svaka peta osoba ne bi bila spremna iznajmiti stan

osobama homoseksualne orijentacije, a za suradnika/cu bi radije odabrala heteroseksualnu osobu. Na izborima također svaka peta osoba ne bi glasala za kandidata/kinju homoseksualne orijentacije čak i u slučaju da ima iste kvalifikacije i iskustvo kao i kandidat/kinja heteroseksualne orijentacije, a gotovo 40%, ne bi na putovanju dijelilo sobu s osobom homoseksualne orijentacije istog spola kao i oni sami.

Kao što navodi Herek (1984, prema Raiz, 2006), stavovi se uglavnom stječu kroz socijalizaciju, najčešće kroz referentne grupe koje su važne pojedincu. Za stjecanje negativnih stavova prema lezbijkama i gej muškarcima istraživanja pokazuju kako najvažniju ulogu imaju roditelji, vršnjaci i religijske organizacije. Navedeno potvrđuje istraživanje Raiz (2006) koje je pokazalo kako u većoj mjeri prava podržavaju studentice i studenti koji smatraju da njihovi roditelji i prijatelji/ice više prihvaćaju osobe homoseksualne orijentacije. Osobe na temelju stavova koje čuju od ovih skupina formiraju vlastite i ti stavovi često nisu zasnovani na činjenicama. Herek i McLemore (2013) objašnjavaju kako je za smanjenje predrasuda i povećanje prihvaćajućih osjećaja i ponašanja potrebno uložiti kognitivni napor, što osoba vjerojatno neće učiniti bez odgovarajuće motivacije. Autori navode da će osobe heteroseksualne orijentacije to najvjerojatnije učiniti kad im negativni stavovi prema seksualnim manjinama prestaju biti funkcionalni i umjesto toga ih krenu sprječavati u ispunjavanju važnih psiholoških potreba, kao što je socijalno prihvaćanje. Naime, predrasude prema seksualnim manjinama koje su motivirane socijalnim prihvaćanjem vjerojatno će postati disfunkcionalne kad se socijalne norme promijene na način da ne prihvaćanje seksualnih manjina bude praćeno socijalnim odbijanjem. Nadalje, predrasude prema seksualnim manjinama mogu postati disfunkcionalne ako su u konfliktu s usađenim temeljnim vrijednostima, kao što je zalaganje za jednakost, socijalnu pravdu, ali i poimanje sebe kao nepredrasudne osobe (Borgman, 2009, prema Herek i McLemore, 2013). Taj konflikt izaziva nelagodu i stvara motivaciju za rušenjem predrasuda i pozitivnim ponašanjem prema osobama homoseksualne orijentacije. Stoga, ljude treba poticati da osvijeste svoje vrijednosti i učinke koje ponašanja na temelju tih vrijednosti imaju na druge osobe, ali treba poticati i pravilnu implementaciju zakona koji štite lezbijke i gej muškarce kako bi ravnopravnost postala socijalna norma.

Kroz obrazovanje možemo ponuditi znanstveno utemeljene činjenice koje će također utjecati na formiranje stavova. Osobe iz pomagačkih struka koje ne zanima LGBTIQ tematika vjerojatno se svojevrijedno neće educirati o pravima i položaju ovih populacija, što može objasniti i generalno neutralne stavove prema ovim populacijama. Ono što nedostaje u

pomagačkim profesijama je akademski sadržaj koji se bavi etiologijom, učestalošću i raznolikošću ponašanja i izražavanja LGBTIQ osoba, kao i informacije o institucionalnim, socijalnim i pravnim posljedicama diskriminacije temeljene na seksualnoj orijentaciji (Wells, 1989, 2001, prema Papadaki, 2015). Istraživanja kontinuirano ukazuju i ističu važnost obrazovanja kao sredstva za poticanje studenata/ica pomagačkih profesija da prepoznaju i rješavaju heteroseksizam (Papadaki, 2015). Stoga, važno je osnovne informacije osigurati u sklopu obaveznog obrazovanja. Informiranje osoba o stanju prava i ukazivanje na nejednakosti može ih senzibilizirati i potaknuti na preispitivanje što vlastitih stavova što mogućnosti za uključivanje u mijenjanje trenutne situacije, bilo iz profesionalne ili privatne uloge. Također, studente/ice je potrebno upoznati s negativnim posljedicama diskriminacije. Huić i suradnice (2016) navode kako LGB osobe koje su doživjele nasilje i diskriminaciju imaju lošije mentalno zdravlje te sniženo samopoštovanje i kvalitetu života zbog prikrivanja seksualnog identiteta. Rezultati njihovog istraživanja pokazali su kako veću spremnost na uključivanje u pozitivne aktivnosti usmjerene na poboljšanje statusa lezbijki i gej muškaraca pokazuju žene, manje religioznije osobe, osobe lijevijeg političkog opredjeljenja i osobe s više direktnog i indirektnog kontakta s gej muškarcima i lezbijkama. Kao što autorice navode, njihovo istraživanje pokazuje da direktni kontakti smanjuju vjerojatnost da će netko biti sklon diskriminaciji i povećava vjerojatnost da će se uključiti u pozitivna ponašanja. Stoga, jedna od mogućnosti za smanjivanje diskriminacije je osiguravanje većeg broja kontakata. Moguće je u sklopu obavezne nastave provesti fokus grupe na kojima će pripadnici/e LGBTIQ populacije pričati o svojim problemima, potrebama i iskustvima s osobama iz određene struke (ovisno o struci studenata/ica) i zatim zajednički mogu osmisliti projekt za rješavanje tih problema. Na taj način poticat će se međusobna ovisnost, a prihvaćanje i tolerancija uspostaviti kao norma za koju je vjerojatnije da će je studenti/ce prihvatiti. Naravno, potrebna su dodatna istraživanja kako bi se utvrdilo jesu li panel prezentacije, gostujuća predavanja ili izravna suradnja s LGBTIQ osobama učinkoviti u povećanju društvenih kontakata i poticanju osobnih iskustava sa seksualnim manjinama (Carrick, 2010).

To što studenti/ce ovog istraživanja pokazuju umjereno visoko podržavanje prava lezbijki i gej muškaraca ne znači da se kod ovih populacija ne bi trebalo i dalje raditi na što većoj toleranciji i prihvaćanju LGBTIQ osoba i njihovih prava. Ona se i dalje krše od strane institucija i sugrađana/ki te se LGBTIQ osobe i dalje diskriminiraju. Podaci pokazuju da LGBTIQ osobe jako često ne prijavljuju preživljeno nasilje; u istraživanju Milković (2013) samo 8% njih prijavilo je proživljeno nasilje policiji ili nekoj od udruga koje se bave zaštitom

prava LGBTIQ osoba. To je uglavnom zbog straha i nepovjerenja u policiju i institucije, srama, neugode, straha od otkrivanja svoje seksualne orijentacije ili straha od reakcije okoline. Osobe nerijetko proživljavaju i sekundarnu viktimizaciju kada se nakon proživljenog kaznenog dijela susretnu sa službenicima/ama (policajcima/kama, psiholozima/ginjama, doktorima/cama itd.) koji nemaju razumijevanja, ne daju podršku ili diskriminiraju (Kondor-Langer, 2016). Upravo zato studenti/ce pomagačkih profesija moraju biti svjesni svojih stavova kako bi se mogli pravilno i s poštovanjem odnositi prema osobama homoseksualne orijentacije. O nejednakosti u pravima i njihovoj implementaciji potrebno je nastaviti aktivno govoriti i bazirati argumente na znanstveno utemeljenim činjenicama da se u što većoj mjeri informira javnost i utječe na socijalne politike čiji cilj bi trebao biti zagovaranje ravnopravnosti i borba protiv diskriminacije.

6. Zaključak

Rezultati ovog istraživanja pokazuju kako studenti i studentice pomagačkih struka i društvenih znanosti Sveučilišta u Zagrebu u umjerenoj do visokoj mjeri podržavaju prava lezbijki i gej muškaraca.

Studentice u značajno većoj mjeri podržavaju prava gej muškaraca i lezbijki nego studenti, dok nema statistički značajne razlike u podržavanju prava lezbijki naspram gej muškaraca, kao ni značajnosti interakcijskog efekta roda sudionika/ca i roda objekta stava.

Podržavanje prava i lezbijki i gej muškaraca je statistički značajno povezano sa svim promatranim varijablama. Prava i lezbijki i gej muškaraca u većoj mjeri podržavaju osobe koje iskazuju manju modernu homonegativnost, manju desničarsku autoritarnost, koje su lijeve političke orijentacije i manje religiozne, osobe koje se manje protive jednakosti i imaju manju sklonost grupno baziranoj dominaciji, osobe koje imaju brojnije kontakte s njima te osobe ženskog roda. Podržavanje prava i lezbijki i gej muškaraca u najvećoj je korelaciji s modernom homonegativnošću i desničarskom autoritarnošću, a u najmanjoj s rodom sudionika/ca. Protivljenje jednakosti u većoj je mjeri povezano s podržavanjem prava lezbijki, dok je brojnost kontakata u većoj korelaciji s podržavanjem prava gej muškaraca.

Rezultati hijerarhijske regresijske analize pokazali su da se odrednice podržavanja prava lezbijki i odrednice podržavanja prava gej muškaraca razlikuju. Prvi i drugi blok varijabli koji se odnose na socio-demografske i socio-političke karakteristike statistički značajno predviđaju prava i lezbijki i gej muškaraca. Treći blok koji se odnosi na kontakt statistički značajno predviđa prava gej muškaraca, no ne i prava lezbijki. Uvođenjem moderne homonegativnosti kao zadnjeg bloka, rezultati su pokazali kako prava lezbijki značajno predviđaju moderna homonegativnost, desničarska autoritarnost, protivljenje jednakosti i grupno bazirana dominacija. Prava gej muškaraca statistički značajno predviđaju moderna homonegativnost, desničarska autoritarnost, politička orijentacija, brojnost kontakata te značajno, ali slabo, grupno bazirana dominacija i protivljenje jednakosti. Na temelju odabranog seta blokova varijabli može objasniti 74,2% varijance podržavanja prava lezbijki te 74,5% varijance podržavanja prava gej muškaraca.

7. Popis literature

- Adelman, A. L. (2013). *The role of narcissistic entitlement, right-wing authoritarianism, social dominance orientation, conformity to masculine gender norms, and religious orientation in the prediction of prejudice toward lesbians and gay men*. Neobjavljena doktorska disertacija. Austin: Graduate School of The University of Texas at Austin.
- Ajduković, D. i Čorkalo-Biruški, D. (2008). Caught between the ethnic sides: Children growing up in a divided post-war community. *International Journal of Behavioral Development*, 32(4), 337-347.
- Altemeyer, B. (1998). The other "authoritarian personality." *Advances in Experimental Social Psychology*, 30, 47-92.
- Altemeyer, B. (1994). Reducing prejudice in right-wing authoritarians. In *The psychology of prejudice: The Ontario symposium*, 7, 131-148.
- Aronson, E., Wilson, T. D. i Akert, R. M. (2005). *Socijalna psihologija*. Zagreb: Mate.
- Bezinović, P., Marinović-Bobinac, A. i Marinović Jerolimov, D. (2005). Kratka ljestvica religioznosti: validacija na uzorku adolescenata. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 14(1-2), 135-153.
- Bilić, M. (2006). *Kontakt i atribucije uzroka homoseksualnosti kao prediktori stavova prema muškim i ženskim osobama homoseksualne orijentacije*. Diplomski rad. Zagreb: Hrvatski studiji
- Brown, M. J. i Henriquez, E. (2011). Support for gay and lesbian civil rights: Development and examination of a new scale. *Journal of Homosexuality*, 58(4), 462-475.
- Carrick, K. R. (2010). *A comparison among healthcare students at the university of Pittsburgh in attitudes about lesbians and gay men and support for lesbian and gay human rights*. Neobjavljena doktorska disertacija. Pittsburgh: The School of Social Work.
- Centar za ženske studije (2007). *Pojmovnik rodne terminologije prema standardima Europske unije*. Zagreb: Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH.
- Cerny, J. A. i Polyson, J. (1984). Changing homonegative attitudes. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 2(4), 366-371.
- Chonody, J. M., Kavanagh, P. S. i Woodford, M. R. (2016). Does closeness to someone who is gay, lesbian, or bisexual influence etiology beliefs about homosexuality?. *Journal of homosexuality*, 63(12), 1726-1748.
- Chonody, J. M., Woodford, M. R., Brennan, D. J., Newman, B. i Wang, D. (2014). Attitudes toward gay men and lesbian women among heterosexual social work faculty. *Journal of Social Work Education*, 50(1), 136-152.
- Condorelli, R. (2015). Homosexuality, homophobia and support for Lesbians and Gay human rights. *Quality & Quantity*, 49(4), 1761-1778.

- Ćepulić, D. B. i Tomić, I. (2013). *Uloga rodnih uloga, seksističkih stavova i desničarske autoritarnosti u stavovima prema gej i lezbijskoj populaciji*. Rad priopćen na 21. Danima Ramira i Zorana Bujasa, 11.-13.4.2013. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Ćubela Adorić, V. i Jurkin, M. (2010). Skala imanentne i ultimativne pravde. *Zbirka psiholoških skala i upitnika, V*. Zadar: Sveučilište u Zadru.
- Ellis, S. J., Kitzinger, C. i Wilkinson, S. (2003). Attitudes towards lesbians and gay men and support for lesbian and gay human rights among psychology students. *Journal of homosexuality, 44*(1), 121-138.
- Franc, R., Ferić, I., Maričić, J., Vrselja, I., Sučić, I. i Rihtar, S. (2010). *Raširenost i obilježja diskriminacije na hrvatskom tržištu rada: Izvješće na temelju ankete među nezaposlenim osobama i ankete među poslodavcima*. Zagreb: Institut društvenih znanost Ivo Pilar.
- Frlan, A. (2005). *Provjera skale orijentacije socijalnoj dominaciji i nekih postavki teorije socijalne dominacije na uzorku studenata: hipoteza postojanosti, povezanost SDO-a i seksizma te seksizam kao suglasna ideologija*. Diplomski rad. Zagreb: Hrvatski studiji.
- Goodman, M. B. i Moradi, B. (2008). Attitudes and behaviors toward lesbian and gay persons: Critical correlates and mediated relations. *Journal of Counseling Psychology, 55*(3), 371.
- Herek, G. M. (2007). Confronting sexual stigma and prejudice: Theory and practice. *Journal of social issues, 63*(4), 905-925.
- Herek, G. M. (2004). Beyond "homophobia": Thinking about sexual prejudice and stigma in the twenty-first century. *Sexuality Research & Social Policy, 1*(2), 6-24.
- Herek, G. M. (1988). Heterosexuals' attitudes toward lesbians and gay men: Correlates and gender differences. *Journal of sex research, 25*(4), 451-477.
- Herek, G. M., & McLemore, K. A. (2013). Sexual prejudice. *Annual review of psychology, 64*, 309-333.
- Howell, D. C. (2013). *Statistical Methods for Psychology*. Belmont: Wadsworth, Cengage Learning.
- Huić, A., Jelić, M. i Kamenov, Ž. (2016). Što predviđa spremnost heteroseksualnih osoba na pozitivno i negativno ponašanje prema osobama homoseksualne orijentacije?. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju, 23*(2), 79-109.
- Huić, A., Jugović, I. i Kamenov, Ž. (2015). Stavovi studenata o pravima osoba homoseksualne orijentacije. *Revija za socijalnu politiku, 22*(2), 219-245.
- ILGA-Europe. (2019). *Rainbow Europe 2019*. Pribavljeno 24.07.2019. s adrese <https://www.ilga-europe.org/rainboweurope/2019>.
- Jaković, D. (2006). *Povezanost autoritarnosti, religioznosti i negativnih stavova prema homoseksualcima*. Diplomski rad. Zagreb: Hrvatski studiji.

- Jost, J. T. i Thompson, E. P. (2000). Group-based dominance and opposition to equality as independent predictors of self-esteem, ethnocentrism, and social policy attitudes among African Americans and European Americans. *Journal of Experimental Social Psychology*, 36(3), 209-232.
- Jurčić, M. (2018). *Rozi megafon: od Zakona o životnom partnerstvu do ponovnog stvaranja nepovoljnog društvenog i političkog okruženja za LGBTIQ osobe*. Zagreb: Zagreb Pride.
- Kalebić Maglica, B. i Vuković, A. (2016). Autoritarnost kao medijator efekta osobina ličnosti na predrasude studenata prema homoseksualnim osobama. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 25(3), 393-411.
- Kite, M. E. i Whitley Jr, B. E. (1996). Sex differences in attitudes toward homosexual persons, behaviors, and civil rights: A meta-analysis. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22(4), 336-353.
- Kondor-Langer, M. (2016). Zaštita prava LGBT osoba: zakonodavstvo i policija. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 23(2), 282-305.
- Kovačević, M. (2006). *Povezanost emocionalne empatije i stavova prema homoseksualcima kod studenata različitih studijskih usmjerenja*. Diplomski rad. Zagreb: Hrvatski studiji.
- Kovčo Vukadin, I. (2016). Stavovi studenata visoke policijske škole o osobama homoseksualne orijentacije. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 23(2), 173-212.
- Kugler, M. B., Cooper, J. i Nosek, B. A. (2010). Group-based dominance and opposition to equality correspond to different psychological motives. *Social Justice Research*, 23(2-3), 117-155.
- LaMar, L. i Kite, M. (1998). Sex differences in attitudes toward gay men and lesbians: A multidimensional perspective. *Journal of Sex Research*, 35(2), 189-196.
- Milković, M. (2013). *Brutalna stvarnost: Istraživanje o nasilju, diskriminaciji i zločinu iz mržnje protiv LGBTIQ osoba u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Zagreb Pride.
- Milković, M. (2015). *Odrednice moderne homonegativnosti: doprinos orijentacije socijalnoj dominaciji, desničarske autoritarnosti i emocionalne empatije*. Diplomski rad. Zagreb: Hrvatski studiji.
- Morrison, T. G., Kenny, P. i Harrington, A. (2005). Modern prejudice toward gay men and lesbian women: Assessing the viability of a measure of modern homonegative attitudes within an Irish context. *Genetic, Social, and General Psychology Monographs*, 131(3), 219-250.
- Morrison, M. A. i Morrison, T. G. (2003). Development and validation of a scale measuring modern prejudice toward gay men and lesbian women. *Journal of homosexuality*, 43(2), 15-37.
- Morrison, T. G., Speakman, C. i Ryan, T. A. (2009). Irish university students' support for the human rights of lesbian women and gay men. *Journal of homosexuality*, 56(3), 387-400.

- Papadaki, V., Iliadou, M., Maragianni, K. i Plotnikof, K. (2019). Support for gay and lesbian rights among social work students in Greece. *Journal of Gay & Lesbian Social Services*, 31(2), 202-222.
- Papadaki, V., Plotnikof, K. i Papadaki, E. (2013). Social work students' attitudes towards lesbians and gay men: The case of the Social Work Department in Crete, Greece. *Social Work Education*, 32(4), 453-467.
- Parmač, M. (2005). *Stavovi studenata prema osobama homoseksualne orijentacije*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Pavlov, D. (2018). *Moderne predrasude i spremnost na pozitivna i negativna ponašanja prema homoseksualnim osobama*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Pratto, F., Sidanius, J., Stallworth, L. M. i Malle, B. F. (1994). Social dominance orientation: A personality variable predicting social and political attitudes. *Journal of personality and social psychology*, 67(4), 741.
- Raboteg-Šarić, Z. (2002). E-upitnik: skala emocionalne empatije i skala mašte. *Zbirka psihologijskih skala i upitnika*, 44-49.
- Raiz, L. (2006). College students' support of rights for members of the gay community. *Journal of Poverty*, 10(2), 53-76.
- Roggemans, L., Spruyt, B., Droogenbroeck, F. V. i Keppens, G. (2015). Religion and negative attitudes towards homosexuals: An analysis of urban young people and their attitudes towards homosexuality. *Young*, 23(3), 254-276.
- Schwartz, J. (2010). Investigating differences in public support for gay rights issues. *Journal of Homosexuality*, 57(6), 748-759.
- Sidanius, J. i Pratto, F. (1999). *Social dominance: An intergroup theory of social hierarchy and oppression*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stones, C. R. (2006). Antigay prejudice among heterosexual males: Right-wing authoritarianism as a stronger predictor than social-dominance orientation and heterosexual identity. *Social Behavior and Personality: an international journal*, 34(9), 1137-1150.
- Swank, E. i Raiz, L. (2010). Predicting the support of same-sex relationship rights among social work students. *Journal of Gay & Lesbian Social Services*, 22(1-2), 149-164.
- Štambuk, M. (2008). *Validacija Skale moderne homonegativnosti*. Diplomski rad. Zagreb: Hrvatski studiji.
- Tygart, C. E. (2000). Genetic causation attribution and public support of gay rights. *International Journal of Public Opinion Research*, 12(3), 259-275.
- Tomić, I., Huić, A. i Čepulić, D. B. (2013). Seksistički stavovi, desničarska autoritarnost i stavovi prema gejevima i lezbijkama. *Suvremeni trendovi u psihologiji*, 218-219. Zagreb: Filozofski fakultet.

- Trans Mreža Balkan (n.d.). Identiteti i terminologija. Pribavljeno 24.07.2019. s adrese <https://www.transbalkan.org/trans101/>.
- Tsang, J. A. i Rowatt, W. C. (2007). The relationship between religious orientation, right-wing authoritarianism, and implicit sexual prejudice. *The international journal for the psychology of religion*, 17(2), 99-120.
- Webb, S. N. i Chonody, J. (2014). Heterosexual attitudes toward same-sex marriage: The influence of attitudes toward same-sex parenting. *Journal of GLBT Family Studies*, 10(4), 404-421.
- Whitley, B. E. i Ægisdóttir, S. (2000). The gender belief system, authoritarianism, social dominance orientation, and heterosexuals' attitudes toward lesbians and gay men. *Sex Roles*, 42(11-12), 947-967.
- Whitley, B. E. i Lee, S. E. (2000). The Relationship of Authoritarianism and Related Constructs to Attitudes Toward Homosexuality. *Journal of applied social psychology*, 30(1), 144-170.
- Wood, P. B. i Bartkowski, J. P. (2004). Attribution style and public policy attitudes toward gay rights. *Social Science Quarterly*, 85(1), 58-74.
- Zakrisson, I. (2005). Construction of a short version of the Right-Wing Authoritarianism (RWA) scale. *Personality and individual differences*, 39(5), 863-872.